

**Bestrijding van onderwijssegregatie
in gemeenten**

Verkenning van lokaal beleid anno 2013

Onderzoek uitgevoerd door
Guuske Ledoux, Charles Felix en Dorothé Elshof
van het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam

in opdracht van en in samenwerking met
FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken

September 2013

Titel: **Bestrijding van onderwijssegregatie in gemeenten. Verkenning van lokaal beleid anno 2013**

Programma: Onderwijs, Arbeidsmarkt en Maatschappelijke Ondersteuning

Programmaleiding: Zeki Arslan

Projectbegeleiding: Lisette Massink en Peter Zwaga

©2013 FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken

Postadres: Postbus 201, 3500 AE Utrecht

Bezoekadres: Kanaalweg 86, 3533 AE Utrecht

Tel: (030) 297 43 21; Fax: (030) 296 00 50

E-mail: informatie@forum.nl

Website: www.forum.nl

FORUM is een onafhankelijk kennisinstituut op het terrein van multiculturele vraagstukken vanuit het perspectief van de democratische rechtsstaat, sociale cohesie en gedeeld burgerschap. FORUM vergaart kennis op het brede terrein van integratie, stelt deze beschikbaar en zet de kennis om in praktisch toepasbare methoden en producten.

Onderzoek: Guuske Ledoux, Charles Felix en Dorothé Elshof van het Kohnstamm Instituut

September 2013

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Opzet van het onderzoek	3
3	Resultaten	5
3.1	Kenmerken van gemeenten en geïnterviewden	5
3.2	Overleg over onderwijssegregatie	6
3.3	Heeft het overleg tot afspraken geleid?	8
3.4	Meningen en houdingen van gemeenten over soorten afspraken	8
3.5	Betrokkenheid van anderen bij overleg of afspraken	23
3.6	Rol gemeente en vastleggen en evalueren van afspraken	25
3.7	Resultaten van afspraken	27
3.8	Veranderingen sinds 2008	28
3.9	Pilotgemeenten	30
4	Samenvatting voorgaande onderzoeken en vergelijking met nu	33
5	Samenvatting en conclusies	34
	Literatuur	40

1 Inleiding

In 2008/2009 en 2010/2011 verrichtte het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam voor FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken, de volgende twee onderzoeken:

1. 'Bestrijding van segregatie in het onderwijs in gemeenten' (Ledoux, et.al, 2009) en
2. 'Hoe denken schoolbesturen over segregatie in het onderwijs?' (Ledoux, et.al, 2011).

Het kader voor beide onderzoeken was de landelijke regelgeving die gemeenten en schoolbesturen verplicht met elkaar te overleggen over eventuele maatregelen om (etnische) onderwijssegregatie tegen te gaan. Het eerste Kohnstamm onderzoek was een vervolg op een inventarisatie van FORUM van gemeentelijk beleid op het gebied van segregatiebestrijding uit 2007.

FORUM wil op dit onderwerp de lokale beleidsontwikkelingen blijven volgen. De landelijke regelgeving die verplicht tot lokaal overleg is nog steeds van kracht, maar verder wordt vanuit de centrale overheid momenteel geen beleid meer gevoerd op dit onderwerp. Het is interessant om in deze context opnieuw te onderzoeken hoe het staat met het lokale beleid en de lokale afspraken in de 35 gemeenten¹ die in de voorgaande onderzoeken zijn betrokken. Een specifieke vraag die FORUM in dit vervolgonderzoek beantwoord wil zien, is of er door het wegvallen van landelijk beleid sprake is van veranderingen in het lokale beleid op dit onderwerp.

Verder is FORUM geïnteresseerd in de vraag of er in de twaalf gemeenten die hebben meegedaan aan pilots op het gebied van segregatiebestrijding ook na afloop van de pilots nog activiteiten worden doorgezet, en zo ja welke. Deze pilots kwamen voort uit landelijk beleid dat enige jaren terug nog wel door de landelijke overheid werd gevoerd². Het doel van de pilots was om ervaringen op te doen met maatregelen om segregatie in het onderwijs tegen te gaan of de effecten ervan te beperken. In de betrokken gemeenten mocht men zelf kiezen welke activiteiten men daarvoor wilde opzetten. Dat varieerde van systemen om schoolkeuzes van ouders te beïnvloeden tot pogingen om meer contacten tot stand te brengen tussen scholen met veel en weinig allochtone leerlingen (zie Brink e.a., 2009).

In dit onderzoek zijn de gemeenten die ook aan de vorige onderzoeken hebben meegedaan opnieuw benaderd met de vraag hoe het er anno 2013 voorstaat met het gemeentelijk beleid op het gebied van bestrijding van onderwijssegregatie. De twaalf pilotgemeenten zitten allen in deze groep.

---

¹ Alkmaar, Almelo, Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Breda, Den Bosch, Den Haag, Deventer, Doesburg, Dordrecht, Ede, Eindhoven, Emmen, Enschede, Gouda, Groningen, Haarlem, Heerlen, Helmond, Hengelo, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Schiedam, Sittard-Geleen, Tiel, Tilburg, Utrecht, Venlo, Zaanstad, Zwolle

² Zie *Beleidsbrief aan de Tweede Kamer inzake Tegengaan van segregatie in het basisonderwijs*, (2008) kenmerk PO/ZO/2008/5688.

2 Opzet van het onderzoek

Net als in het eerdere onderzoek in 2007 en 2008 zijn de beleidsambtenaren belast met onderwijs/de Lokale Educatieve Agenda (LEA)³ van de gemeenten benaderd om mee te doen met een telefonisch interview over het onderwerp onderwijssegregatie.

Aan de beleidsmedewerkers van de pilotgemeenten is in dit onderzoek in het bijzonder naar hun ervaring met de pilotactiviteiten gevraagd.

De gebruikte interviewleidraad, in overleg met FORUM vastgesteld, bevatte de volgende vragen:

Kenmerken van geïnterviewden en hun rol in het gemeentelijk beleid

- Functie geïnterviewde
- Sinds wanneer?
- Zit bestrijding van onderwijssegregatie in uw dossier?
- Kunt u dat toelichten, hoe doet u dat, hoe pakt u dat aan?
- Zijn er, naast u, nog andere beleidsmedewerkers binnen uw gemeente die zich bezighouden met segregatie (hetzij binnen het onderwijs, dan wel anders)?⁴

Overleg over onderwijssegregatie

- Wordt over het onderwerp segregatie in het onderwijs *overleg gevoerd* tussen gemeente en schoolbesturen?
- Als er géén overleg gevoerd wordt tussen gemeente en schoolbesturen, waarom niet?
- Als er wél overleg gevoerd wordt tussen gemeente en schoolbesturen gaat het dan vooral over etnische segregatie of sociaal-economische segregatie?
- Staat het onderwerp segregatie op de Lokale Educatieve Agenda?
- Wordt er op een andere manier overleg gevoerd?
- Sinds wanneer bestaat dat overleg?
- Is er verschil tussen PO en VO?
- Is dit regulier, periodiek overleg of specifiek overleg over segregatie?

Heeft het overleg tot afspraken geleid?

- Heeft dit *overleg* tot *afspraken* geleid?
- Is er verschil tussen PO en VO?
- Indien er *geen* afspraken zijn gemaakt: wat is de reden dat er geen afspraken zijn gemaakt?

Indien afspraken, meningen en houdingen van gemeenten over soorten afspraken

- Kunt u aangeven welke afspraken/maatregelen uw gemeente neemt?
- Kunt u die afspraken/maatregelen toelichten?
- Kunt u aangeven welke maatregelen u niet uitvoerbaar, dan wel niet acceptabel vindt?

Het gaat om maatregelen op de volgende vijf gebieden:

- Toelating van leerlingen/aannamebeleid
- Voorlichting aan ouders

---

³ De Lokale Educatieve Agenda is de benaming van het overleg dat gemeenten voeren met schoolbesturen over onderwerpen die het onderwijs raken. In de regel vindt lokaal overleg over onderwijssegregatie dus hier plaats.

⁴ We hielden rekening met de mogelijkheid dat niet vanuit het beleidsveld onderwijs maar vanuit andere kaders binnen gemeenten sprake zou kunnen zijn van maatregelen/beleid gericht op beïnvloeding van segregatieverschijnselen.

- Acties van anderen ondersteunen om scholen te mengen/gemengd te houden en contact tussen scholen te bevorderen
- Scholen aantrekkelijker maken of de kwaliteit versterken door te investeren in 1) het schoolgebouw, 2) specifieke extra's, 3) de kwaliteit van het personeel of 4) leermiddelen
- Scholen (ver)plaatsen

Betrokkenheid van anderen bij overleg of afspraken

- Zijn bij het overleg en/of de afspraken nog meer partijen betrokken dan gemeente en schoolbesturen? Welke partijen zijn dat en wat is hun rol? Is er verschil tussen PO en VO?
- Kunt u wat meer vertellen over de rol van ouders en hoe uw gemeente daarmee omgaat?
- Voert de gemeente bijvoorbeeld overleg met ouders?
- Indien geen overleg met ouders, waarom niet?
- Vindt de gemeente overleg met ouders wel/niet belangrijk en wel/niet wenselijk?

Rol gemeente en vastleggen en evalueren van afspraken

- Vindt u dat de regie van dit beleid bij de gemeente moet liggen of meer bij de besturen?
- Zijn de afspraken schriftelijk vastgelegd? Zo ja, in welke vorm?
- Indien er sprake is van een convenant: wie heeft welke plichten op zich genomen?
- Is er verschil tussen PO en VO?
- Had u in het verleden al een convenant?
- Is daarin in de loop der tijd wat veranderd? Zo ja, waarom is het convenant aangepast?
- Worden alle afspraken op naleving gecontroleerd en/of geëvalueerd?
- Wie doet dat?

Resultaten van afspraken

- Is er al iets bekend over resultaten? Zo ja, wat zijn die? Is er verschil tussen PO en VO?
- Is/wordt het beleid geëvalueerd (en zo nodig bijgesteld)? Is er verschil tussen PO en VO?

Veranderingen sinds 2008

- Hebben zich sinds het vorige onderzoek (2008) bij uw gemeente veranderingen voorgedaan ten aanzien van het gemeentelijk beleid, zo ja wat waren die veranderingen, wat was daarvoor de reden?
- Was het landelijk beleid hierop van invloed?

Pilotgemeenten

- Welke pilot-activiteiten heeft de gemeente vervolgd sinds de pilot?
- Wat zijn de ervaringen?
- Zijn deze pilot-activiteiten ook uitgebreid? Waarom wel/niet?
- Welke pilot-activiteiten heeft de gemeente afgebouwd sinds de pilot? Waarom?
- Zijn deze pilot-activiteiten ook helemaal stopgezet? Waarom wel/niet?
- Zijn er, sinds de pilot, in de gemeente nieuwe activiteiten gestart of nieuwe instrumenten ingezet om segregatie in het onderwijs tegen te gaan? Kunt u deze toelichten?

3 Resultaten

3.1 Kenmerken van gemeenten en geïnterviewden

Voor dit onderzoek zijn 35 gemeenten benaderd. Daarvan deden de volgende 27 gemeenten mee aan dit onderzoek: Almelo, Amersfoort, Amsterdam (de stadsdelen Noord en West), Den Bosch, Den Haag, Deventer, Doesburg, Dordrecht, Ede, Emmen, Enschede, Groningen, Haarlem, Heerlen, Helmond, Hengelo, Leiden, Lelystad, Nijmegen, Rotterdam, Schiedam, Sittard-Geleen, Tiel, Tilburg, Utrecht, Venlo en Zaanstad (zie tabel 1).

Tabel 1: Responsoverzicht benaderde gemeenten (N=Nee; J=Ja)

Gemeente	Pilotgemeente 2010	Deelname onderzoek	Reden geen deelname
Alkmaar	N	N	Tijdgebrek
Almelo	J	J	
Amersfoort	J	J	
Amsterdam (stadsdelen Noord en West)	J	J	
Arnhem	N	N	Tijdgebrek
Breda	N	N	Gemeente houdt zich niet bezig met onderwijssegregatie
Den Bosch	N	J	
Den Haag	J	J	
Deventer	J	J	
Doesburg	N	J	
Dordrecht	N	J	
Ede	N	J	
Eindhoven	J	N	Tijdgebrek
Emmen	N	J	
Enschede	N	J	
Gouda	N	N	Gemeente houdt zich niet bezig met onderwijssegregatie
Groningen	N	J	
Haarlem	N	J	
Heerlen	N	J	
Helmond	N	J	
Hengelo	N	J	
Leeuwarden	N	N	Gemeente houdt zich niet bezig met onderwijssegregatie
Leiden	J	J	
Lelystad	N	J	
Maastricht	N	N	Gemeente houdt zich niet bezig met onderwijssegregatie
Nijmegen	J	J	
Rotterdam	J	J	
Schiedam	J	J	
Sittard-Geleen	N	J	
Tiel	N	J	

Gemeente	Pilotgemeente 2010	Deelname onderzoek	Reden geen deelname
Tilburg	J	J	
Utrecht	J	J	
Venlo	N	J	
Zaanstad	N	J	
Zwolle	N	N	Gemeente houdt zich niet bezig met onderwijssegregatie

Acht gemeenten deden niet mee aan ons onderzoek (in tabel 1 grijs gearceerd): Alkmaar, Arnhem, Breda, Eindhoven, Gouda, Leeuwarden, Maastricht en Zwolle. In de gemeenten Alkmaar, Arnhem en Eindhoven kwam dit door tijdgebrek. De vijf andere gemeenten gaven aan zich niet bezig te houden met onderwijssegregatie en daarom een interview niet zinvol te vinden. Men lichtte dit toe als volgt:

In *Breda* is segregatiebestrijding ooit ter sprake geweest in het overleg tussen schoolbesturen en gemeente.

Schoolbesturen gaven aan hier verder geen behoefte aan te hebben. Men zet liever in op kwaliteit(verbetering).

In *Gouda* maakt de gemeente geen afspraken met de schoolbesturen over bestrijding van onderwijssegregatie, omdat daarvoor tot nu toe geen draagvlak is voor gevonden.

In *Leeuwarden* bestaat volgens de betreffende ambtenaar geen onderwijssegregatie.

Maastricht geeft als argument om geen segregatiebeleid te voeren, dat er in de regio sprake is van krimp van het leerlingaantal en de gemeente vooralsnog makkelijker dan daarvoor leerlingaantallen kan sturen als gevolg van deze krimp (strikt genomen is dit dus wél beleid)

In de *Zwolse* LEA is vastgesteld dat daar geen onderwijssegregatie bestaat.

In de meeste gevallen hadden de geïnterviewden de functie van (senior) beleidsmedewerker van de afdeling die ook onderwijs in het pakket heeft. Vijf (van de 27) beleidsmedewerkers zijn vrij nieuw, bekleden hun functie pas sinds 2012. De meeste respondenten waren medewerkers die al langer, soms vanaf het begin van de jaren negentig, deze functie vervullen.

In de meeste gevallen komt segregatiebestrijding voor op de agenda van de Lokale Educatieve Agenda van de gemeente.

Bij het overgrote deel van de gemeenten (24) zijn er, naast de 27 geïnterviewde beleidsmedewerkers, ook nog andere medewerkers die zich bezighouden met segregatie. Bedoelde beleidsmedewerkers zijn collega's op het gebied van minderheden, diversiteit, stadsvernieuwing, volkshuisvesting, Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), inburgeren, onderwijsachterstanden, Werk & Inkomen, Brede School.

3.2 Overleg over onderwijssegregatie

In 19 gemeenten (waaronder de twee Amsterdamse deelraden) bestaat overleg over bestrijding van onderwijssegregatie, bij acht gemeenten niet (zie tabel 1a). Zoals al eerder bleek kan, als er segregatieoverleg plaats vindt, dit gebeuren in een aanverwant kader, bijvoorbeeld 'algemeen onderwijsachterstandenbeleid' of 'Brede School-beleid'.

Overleg over segregatiebestrijding vindt meestal plaats in het kader van de LEA of in vergelijkbaar overleg tussen gemeente en schoolbesturen. Soms is er alleen overleg met de grote schoolbesturen. Er wordt altijd gesproken met en over het primair onderwijs (al dan niet gekoppeld aan de voorschool), soms komt ook het voorgezet onderwijs in het segregatieoverleg aan de orde. Het LEA-overleg vindt meestal 2 à 4 keer per jaar plaats, maar gaat niet altijd over segregatie.

We vroegen de geïnterviewden: “Gaat het overleg vooral over etnische segregatie of sociaal-economische segregatie?” In bijna alle gemeenten gaat het over sociaal-economische segregatie. In Hengelo, Tiel en Venlo gaat het overleg specifiek over etnische segregatie. In Emmen, Tilburg en Den Haag gaat het bij onderwijssegregatie over zowel etnische- als sociaal-economische segregatie. Hierbij werd opgemerkt, dat beide vormen van segregatie vaak samenvallen.

In de acht gemeenten waar geen segregatieoverleg is, komt dat omdat:

- in *Doesburg* de leerlingen redelijk verdeeld zijn over de scholen en het onderwerp dus niet urgent is;
- in *Ede* het onderwerp segregatiebestrijding te gevoelig ligt in verband met vrijheid van schoolkeuze;
- in *Heerlen* zowel lokaal als regionaal alleen afspraken gemaakt worden gericht op maximale talentontwikkeling. Echter niet onder de noemer ‘segregatie’.
- in *Groningen* en *Helmond* segregatie (etnische of sociaal economische) geen rol speelt;
- in *Rotterdam* de huidige wethouder de focus legt op de onderwijskwaliteit: ‘Als een school goede kwaliteit levert, zal in een gemengde wijk vanzelf een gemengde school ontstaan’;
- in *Venlo* het onderwerp niet speelt;
- in *Zaanstad* de schooldirecties segregatie niet meer zien als probleem.

Naast gemeenten die geen segregatieoverleg voeren zijn er ook gemeenten die wel aan ons onderzoek deelnamen, maar aangaven dat onderwijssegregatie daar geen item (meer) is. In de gemeenten Ede, Groningen, Helmond, Lelystad, Rotterdam, Sittard-Geleen en Venlo speelt (etnische) onderwijssegregatie niet (meer) of is dit geen onderwerp meer. In Ede is het onderwerp segregatie met de schoolbesturen niet bespreekbaar.

In de gemeenten Enschede, Hengelo en Zaanstad maakt segregatiebestrijding deel uit van het onderwijsachterstandenbeleid of het beleid op het gebied van de Brede School.

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat in de gemeenten waar segregatie geen item is, ook geen segregatieoverleg plaatsvindt. Dit geldt echter niet voor Lelystad en Sittard-Geleen. De werkelijkheid lijkt dus weerbarstiger dan de aanname dat er geen overleg is, als segregatie geen item is.

Tabel 1a: Verband segregatieoverleg en voorkomen segregatie

	Segregatie geen item	Anders
Wel segregatie-overleg (n=19)	Lelystad, Sittard-Geleen	Almelo, Amersfoort, Amsterdam (stadsdelen Noord en West), Den Bosch, Den Haag, Deventer, Dordrecht, Emmen, Enschede, Haarlem, Hengelo. Leiden, Nijmegen, Schiedam, Tiel, Tilburg, Utrecht
Geen segregatie-overleg (n=8)	Ede, Groningen, Helmond, Rotterdam, Venlo	Doesburg, Heerlen, Zaanstad
Totaal	7	20

In Lelystad is *minimaal* overleg over segregatie. Geïnterviewde merkt op dat segregatie geen probleem is: “de scholen hebben een redelijk gespreide populatie. Er wordt alleen gekeken naar sociaal-economische segregatie binnen *peuterspeelzalen en kinderopvang*. De gemeente richt zich vooral op het beïnvloeden daarvan.”

In Sittard-Geleen is overleg over sociaal-economische segregatie, terwijl de populatie van de twaalf onderwijskansenscholen wél een afspiegeling van de buurt vormt.

In de gemeenten Doesburg, Heerlen, Zaanstad is geen segregatieoverleg, terwijl onderwijssegregatie wel voorkomt. De ogenschijnlijk eenduidige vragen over het voorkomen van segregatie en overleg daarover zijn dus niet altijd met een duidelijk ‘ja’ dan wel ‘nee’ te beantwoorden.

3.3 Heeft het overleg tot afspraken geleid?

In de 19 gemeenten die overleg over onderwijssegregatie voeren, heeft dat veelal ook tot afspraken geleid. Dit is in onderstaande tabel terug te vinden.

Tabel 2: Afspraken segregatiebestrijding, naar vóórkomen voor PO en VO

Afspraken	Gemeente (n=20)
Afspraken voor het primair onderwijs (n=15)	Almelo Amersfoort Amsterdam Noord (VO doet centrale stadsbestuur) Amsterdam West (VO doet centrale stadsbestuur) Den Haag (convenant met PO) Deventer Dordrecht (VVE convenant) Enschede (PO onderwijsachterstandenbeleid en kwaliteitsverbetering) Haarlem Hengelo (overleg over populatiesamenstelling van school –dit heeft echter niet geleid tot oplossingen-) Leiden Lelystad (slechts één keer een tijdelijke maatregel: postcodebeleid) Nijmegen Schiedam (afspraken naar aanleiding van de pilot) Utrecht (wijkaanpak scholen)
Afspraken voor zowel primair als voortgezet onderwijs (n=3)	Emmen (PO, VO en Mbo) Sittard-Geleen Tilburg (PO: pilotactiviteiten en VO: focusgroepen)
Geen afspraken (n=2)	Den Bosch (er zijn wel afspraken, maar die komen niet voort uit het overleg tussen gemeente en schoolbesturen, maar uit het overleg van de Brede Bossche Scholen, het zijn doorgaans stappen van onderop omdat scholen zelf met een bepaalde problematiek te maken kregen). Tiel (beleid is meer gericht op passend onderwijs, bestrijding segregatie heeft geen prioriteit meer)

3.4 Meningingen en houdingen van gemeenten over soorten afspraken

De 27 respondenten stelden we vragen over afspraken of maatregelen die gemeenten kunnen nemen om onderwijssegregatie tegen te gaan. Deze waren verdeeld in vijf gebieden:

1. Toelating van leerlingen/aannamebeleid
2. Voorlichting aan ouders

3. Acties van anderen ondersteunen om scholen te mengen/gemengd te houden en contacten tussen scholen te bevorderen
4. Scholen aantrekkelijker maken of de kwaliteit versterken door te investeren in 1) het schoolgebouw, 2) specifieke extra's, 3) de kwaliteit van het personeel of 4) leermiddelen
5. Scholen (ver)plaatsen

We legden de respondenten de volgende vragen voor:

1. Kunt u aangeven welke afspraken/maatregelen uw gemeente neemt?
2. Kunt u aangeven welke van deze maatregelen u niet uitvoerbaar, dan wel niet acceptabel vindt?

De interpretatie van de antwoorden op deze twee vragen bleek wat problematisch: wat betreft de eerste vraag was in sommige gevallen de gemeente wel actief op een of meer gebieden van deze afspraken en maatregelen, maar gebeurde dat niet of niet specifiek met het oog op segregatiebestrijding.

Dit geldt onder andere voor de in paragraaf 3.1 genoemde zeven (responderende) gemeenten (Ede, Groningen, Helmond, Lelystad, Rotterdam, Sittard-Geleen en Venlo) waar segregatiebestrijding geen rol speelt of waar dit geen onderwerp (meer) is. Er is in deze gemeenten soms wel beleid op een of meer van de genoemde onderdelen (bijvoorbeeld VVE-voorzieningen of onderwijsinformatie ten behoeve van ouders), maar niet specifiek gericht op segregatiebestrijding.

De tweede vraag naar de uitvoerbaarheid of het acceptabel is, vonden de respondenten vaak een lastig te beantwoorden vraag, die soms ook politiek gevoelig ligt.

In de volgende vijf tabellen (één tabel per gebied, zie boven) presenteren we per gemeente of er in de gemeenten maatregelen danwel afspraken gelden. De zeven gemeenten die aangeven dat onderwijssegregatie daar niet (meer) speelt zijn grijs gearceerd. Als er bij hen niettemin een afspraak of maatregel vermeldt wordt, is dat dus een afspraak of maatregel die niet specifiek op segregatiebestrijding gericht is.

Toelating van leerlingen/aannamebeleid

We legden de respondenten de mogelijke afspraken voor die de gemeente kan nemen op het gebied van toelating van leerlingen en aannamebeleid om segregatie tegen te gaan.

De letters in tabel 3 verwijzen naar de volgende afspraken:

- A afspraken over leerlingenquota (bijv. niet meer dan een bepaald percentage gewichtenleerlingen op een school)
- B afspraken over gescheiden wachtlijsten
- C afspraken over loting
- D afspraken over voorrangbeleid voor bepaalde groepen
- E afspraken over centraal aanmeldpunt
- F afspraken over vast aanmeldmoment
- G afspraken over niet tussentijds aannemen van elkaars leerlingen
- H postcodebeleid (alleen leerlingen toelaten uit bepaalde postcodegebieden)
- I VVE-voorzieningen/voorscholen gericht spreiden over scholen
- J afspraken over duo-aanmelding (voorrang voor aanmeldingen van koppels allochtone-autochtone kinderen)

Tabel 3: Overzicht geldende afspraken en maatregelen op het gebied van toelating van leerlingen/aannamebeleid

Gemeente	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Almelo									X	
Amersfoort										
Amsterdam Noord					X	X				
Amsterdam West			X	X	X	X		X		X
Den Bosch									X	
Den Haag						X			X	
Deventer				X		X	X	X	X	
Doesburg									X	
Dordrecht									X	
Ede										
Emmen									X	
Enschede										
Groningen									X	
Haarlem									X	
Heerlen									X	
Helmond										
Hengelo									X	
Leiden							X	X	X	
Lelystad								X	X	
Nijmegen	X			X	X	X				
Rotterdam		X								
Schiedam						X	X		X	
Sittard-Geleen									X	
Tiel								X	X	
Tilburg										
Utrecht					X	X	X		X	
Venlo										
Zaanstad			X	X		X				
Totaal	1	1	2	4	4	8	5	5	17	1

De tabel laat zien dat de meeste gemeenten (17 van de 27) in hun beleid formuleren VVE-voorzieningen (I) te stimuleren. Hierbij gaan de respondenten in op wat de gemeenten in het kader van VVE-beleid uitvoeren en lichten zij hun beleid toe. Bij nadere beschouwing blijkt dat dit VVE-beleid niet altijd ook gericht is op het bestrijden van segregatie. Op de tweede plaats (8x genoemd) komt “afspraken over vast aanmeldmoment” (F). Dit is altijd een maatregel gericht op desegregatie. Het komt voor dat gemeenten die aangeven geen desegregatiebeleid te hebben, wel afspraken noemen. Het betreft dan afspraken uit het verleden.

De gemeenten geven de volgende toelichting bij hun antwoorden:

Almelo merkt in dit verband op dat de gemeente bewust geen afspraken maakt met PO over het toelating- of aannamebeleid. Er zijn in het verleden pogingen gedaan en er zijn voorbeelden in het land waar veel tijd en energie in wordt gestoken. Uiteindelijk blijkt toch dat openbare scholen kinderen niet kunnen weigeren of dat je rechtsgangen krijgt.

De gemeente gaat uit van de vrijheid van keuze, maar wil wel wat doen aan veranderen van populatie door middel van voorlichting (lange termijn) en ontmoeting (waar verschillende populaties elkaar tegenkomen).

Ten aanzien van VVE-voorzieningen heeft de gemeente net onderzocht hoe de gemeente regie gaat voeren op integrale kindcentra (IKC), dat heeft geresulteerd in de afspraak dat voorscholen absoluut niet gekoppeld moeten worden aan specifieke scholen. De gemeente wil zowel instroom als uitstroom naar scholen zo divers mogelijk houden. Dus niet dat de zwarte school en/of de witte school zijn eigen peuterzaaltje heeft waar segregatie begint. De Voorschool moet een wijkfunctie hebben, niet gekoppeld aan één school.

In *Amersfoort* merkt geïnterviewde op dat bij leerlingenkrimp, dat momenteel daar speelt, scholen en besturen minder bereid zijn mee te werken aan een centraal aanmeldpunt.

In stadsdeel *Amsterdam-West* vindt loting plaats als er meer aanmeldingen dan plaatsen zijn. Verder bestaat een voorrangregeling voor toekomstige leerlingen in het basisonderwijs voor 1) broertjes en zusjes 2) kinderen van de schoolgebonden voorschool 3) bij duo- of groepsaanmeldingen. Spreiden van voorscholen gebeurt niet. Omdat in de schoolgebonden voorscholen veel doelgroepkinderen zitten, komen op één school relatief veel doelgroepkinderen.

De geïnterviewde uit *Den Bosch* merkt op dat hij geen van de genoemde maatregelen van toepassing vindt. De gemeente heeft wel VVE-beleid, maar dat wordt niet ingezet als desegregatiemaatregel. Op desegregatie wordt geen bewuste actie uitgevoerd. Scholen zouden wel bereid zijn om maatregelen te nemen in het aannamebeleid als ze denken dat dat de problemen op zou lossen. Er is bijvoorbeeld in het basisonderwijs geen centraal aanmeldmoment, omdat ze daar de voordelen niet echt van zien. Het is geen principiële keuze: als er nieuwe argumenten of nieuw onderzoek is zijn de scholen altijd bereid om dit opnieuw tegen het licht te houden.

Als er afspraken over een vast aanmeldmoment zouden komen, dan is dat voor het VO, omdat daar de aanmeldingen op bepaalde scholen veel hoger zijn dan op andere scholen. Bijstelling hiervan draagt bij aan een eerlijker verdeling van de aantallen, maar niet omwille van de segregatie. Dan gaat het om voorkeur van scholen en om vermeende kwaliteit van scholen.

VVE vindt plaats in het kader van peuterarrangementen, die onderdeel uitmaken van de kindcentra. Er zijn geen aparte peuterspeelzalen zonder VVE meer. Over de toedeling van peuterarrangementen aan de VVE-locaties zijn uitdrukkelijk samen met de scholen afspraken gemaakt, rekening houdend met de behoefte en de samenstelling van de buurten. Dit werkt eigenlijk segregatiebevorderend, omdat je kijkt naar buurten met het grootste aantal gezinnen waar de taalontwikkeling laag is, daar maak je dan het onderscheid.

In *Den Haag* is de gemeente bezig met een vaste aanmeldleeftijd, omdat sommige scholen erg populair zijn. De gemeente doet dit niet expliciet in het kader van integratie en/of desegregatie. Het gaat erom alle ouders zo goed mogelijk te informeren, procedures helder en transparant te maken.

De VVE-voorzieningen staan ook open voor kinderen zonder indicatie (de kosten zijn wel inkomen-gerelateerd).

In *Deventer* zijn wel voorrangsregels, bijvoorbeeld broertjes/zusjes.

De gemeente stuurt alle ouders van 2-jarigen een brochure waarin staat dat ze hun kind bij een school kunnen aanmelden. Er is geen *centraal* aanmeldpunt.

De schoolbesturen hebben afspraken over tussentijdse aanname van elkaars leerlingen gemaakt, maar de islamitische en evangelische PO-school vinden dat zij van deze afspraak kunnen afwijken, omdat zij specifieke doelgroepen hebben. Een postcodebeleid heeft de gemeente ook, maar is niet strikt voorgeschreven. De gemeente "stimuleert" dat kinderen in de buurt naar school gaan.

In de brochure die de gemeente naar de ouders van tweejarigen stuurt, worden ook de twaalf erkende VVE-instellingen genoemd.

In *Dordrecht* werkt men zo veel mogelijk met gemengde VVE-groepen (doelgroepkinderen en niet-doelgroepkinderen). Er is een percentage voor vastgesteld dat minimaal aan de doelgroepen moet voldoen, dat is 20% (dat zijn 3 kinderen op een groep van 15 kinderen).

In *Emmen* is het VVE-beleid vooral gericht op de kinderen uit de kleinere dorpen en (achterstands)wijken.

De gemeente *Enschede* is geen voorstander van de afspraken. A t/m J: Daar zou de gemeente terughoudend mee moeten zijn. Pas als zich problemen met segregatie voordoen, kun je afspraken gaan overwegen.

Groningen is een gemeente die aangeeft dat segregatie daar niet speelt. Een centraal aanmeldpunt zou er eerder voor het VO dan het PO moeten komen. De doorstroom van PO naar VO vormt een probleem, omdat kinderen van laagopgeleide ouders vaak kiezen voor een te laag VO-niveau. Men overweegt hieraan wat te gaan doen. Afspraken over tussentijds aannemen van elkaars leerlingen speelt niet zo in de gemeente. Er is eigenlijk maar één groot (openbaar) schoolbestuur.

In *Haarlem* vindt loting alleen plaats in het licht van capaciteit, niet gericht op de bestrijding van segregatie. Afspraken over een centraal aanmeldpunt zijn nog in ontwikkeling (net als in 2008), maar worden nog niet uitgevoerd. De één-loket-gedachte ligt daarnaast politiek gevoelig. Aspecten hiervan zullen worden ingevoerd voor de regulering van leerling-stromen naar verschillende scholen. Voor VVE-voorzieningen kijkt de gemeente naar de buurten waar de doelgroepleerlingen zitten en waar dus voorzieningen nodig zijn.

In *Heerlen* is het VVE-beleid: bij iedere school een peuterspeelzaal, heterogene VVE-groepen

In *Hengelo* wordt in elke peuterspeelzaal een erkend VVE-programma uitgevoerd en is elke peuterspeelzaal voor alle kinderen toegankelijk.

In *Leiden* wordt postcodebeleid alleen toegepast als er wachtlijsten zijn.

Lelystad is een gemeente die aangeeft dat segregatie daar niet speelt. Het tussentijds aannemen van elkaars leerlingen is daar wel een punt van aandacht, maar er zijn nog geen afspraken gemaakt. Dit heeft niet te maken met segregatie, maar vooral met het aantal zorgleerlingen, de relatief vele verhuisbewegingen en hoe je dat opvangt. Doel is het voorkomen van teveel gebroken loopbanen van leerlingen.

Postcodebeleid werd wel eenmalig uitgevoerd door een schoolbestuur van twee scholen in naast elkaar gelegen wijken, een nieuwbouwwijk naast een oude wijk. Een tijd geleden was daar sprake van een onwenselijke beweging richting een specifieke school (deze school werd te populair voor mensen van buiten de wijk, waardoor mensen uit de eigen wijk niet meer op de school terecht konden). Daar is de volgende afspraak gemaakt: voorkeursbeleid voor uitsluitend leerlingen uit de eigen wijk. Het was een tijdelijke maatregel en deze heeft afdoende gewerkt. Daarnaast zijn er nooit maatregelen genomen.

Het VVE-beleid in *Lelystad* is in ontwikkeling: er wordt nagedacht over hoe je voorschoolse voorzieningen organiseert, bij welke school de VVE aanhaakt en hoe je goede spreiding bewerkstelligt.

In *Nijmegen* bestaan spelregels over leerling-quota in het aannamebeleid. De verhouding is 30/70⁵, maar dit heeft weinig draagvlak en er wordt weinig gebruik van gemaakt. Voorrangsregels zijn: broertje/zusje, buurtschool en sociaal-economische samenstelling van de leerling-bevolking.

In *Rotterdam* werken scholen met dubbele wachtlijsten in een wijk (Kralingen). Bepaalde scholen waren daar heel populair. Omdat ouders daar dan niet terecht konden, is men op een andere school een ouderinitiatief begonnen. Er zijn dus wel desegregatie initiatieven, maar niet gemeentelijk.

Wat het VVE-beleid betreft, wordt geconstateerd dat ouders vanuit de peuterspeelzaal veelal niet kiezen voor de gekoppelde basisschool. Voor een peuterspeelzaal wordt gekozen omdat deze dichtbij is, maar er spelen andere keuzemotieven voor de basisschool.

In *Schiedam* regelen de scholen zelf een vast aanmeldmoment: op 2-jarige leeftijd. Regels over tussentijdse aanname van elkaars leerlingen zijn met name afspraken tussen schoolbesturen, maar de gemeente heeft hierin wel een rol gespeeld bij het maken van afspraken.

Aan alle basisscholen is een peuterspeelzaal gekoppeld, waardoor VVE overal beschikbaar is. We willen graag dat kinderen doorstromen van de peuterspeelzaal naar de gekoppelde basisschool.

In *Sittard-Geleen* (een gemeente die aangeeft dat segregatie daar niet speelt) wordt VVE uitgevoerd voor (sociaal-economische) doelgroepkinderen.

In *Tiel* bestaat een postcodebeleid ('voedingsgebiedenbeleid'). De intentie is om zoveel mogelijk in de eigen wijk naar school te gaan, maar er zijn geen sancties.

De VVE is goed gespreid over Tiel. In de VVE ligt de prioriteit op taalontwikkeling, zo wordt ook de voorschoolse doelgroep geselecteerd. Er wordt naar gestreefd om op de peuterspeelzalen zoveel mogelijk combinaties te maken van VVE-peuters met peuters die geen VVE-doelgroep zijn. In de praktijk blijkt dit lastig te realiseren, omdat er nu eenmaal wijken zijn met veel VVE, waar die combinaties dan niet kunnen worden gemaakt.

Utrecht heeft alleen voor de vijf geselecteerde wijken met wijkaanpak afspraken over een vast aanmeldmoment en afspraken over niet tussentijds aannemen van elkaars leerlingen. Wellicht wordt dit later uitgebreid voor de hele stad. De gemeente streeft in de gemengde wijken naar gemengde VVE groepen.

In *Zaanstad* hanteert men loting bij de overgang van PO naar VO: de gemeente werkt met het principe van "natuurlijke partners": kinderen van PO-scholen in de buurt hebben voorrang op met die scholen verbonden VO-scholen. Als er te veel aanmeldingen zijn, wordt er geloot.

In het verleden had de gemeente de VVE peuterspeelzalen gekoppeld aan de VVE scholen, waardoor segregatie eigenlijk wordt geïnstitutionaliseerd. Vanaf januari lopen er pilots waarin dat wordt geharmoniseerd, zodat ieder kind op elke plek terecht kan en doelgroepkinderen mengen met niet-doelgroepkinderen. Het stempel VVE wordt van de voorschoolse voorzieningen afgehaald. Dan krijg je meer menging en leren kinderen meer dan in een voorziening waar alle achterstandsleerlingen bij elkaar zitten. In Zaanstad wordt gestreefd naar een doorgaande lijn van de hele voorschool (niet alleen VVE), naar een brede voorziening voor alle kinderen. Er wordt ingezet op personeel dat gedifferentieerd kan werken en er wordt toegewerkt naar integrale kindcentra.

---

⁵ De verhouding 30/70 is gebaseerd op de opvatting van Bowen Paulle dat op een gemengde school de verhouding 30% kansarme en 70% kansrijke leerlingen in een goede balans is voor de schoolprestaties van alle leerlingen. Deze verhouding leidt tot betere kansen voor kinderen met onderwijsachterstanden, terwijl de overige leerlingen daar geen nadeel van ondervinden.

Voorlichting aan ouders

We legden de respondenten de mogelijke afspraken voor die de gemeente kan nemen op het gebied van voorlichting aan ouders als maatregel om segregatie tegen te gaan.

De letters in tabel 4 verwijzen naar de volgende afspraken:

- K voorlichting aan ouders bij schoolkeuze (bijv. scholentochten)
- L voorlichting aan ouders over de kwaliteit van scholen
- M voorlichting aan ouders over het aannamebeleid

Tabel 4: Overzicht geldende afspraken en maatregelen op het gebied van voorlichting

Gemeente	K	L	M
Almelo	X	X	X
Amersfoort	X		
Amsterdam Noord			
Amsterdam West	X	X	X
Den Bosch			
Den Haag	X	X	
Deventer	X	X	
Doesburg			
Dordrecht	X	X	
Ede			
Emmen			
Enschede			
Groningen			
Haarlem	X	X	X
Heerlen			
Helmond			
Hengelo			
Leiden	X		
Lelystad			
Nijmegen	X	X	X
Rotterdam	X	X	
Schiedam	X	X	X
Sittard-Geleen			
Tiel			
Tilburg	X	X	
Utrecht	X		
Venlo			
Zaanstad			
Totaal	13	10	5

De tabel toont dat veel gemeenten zich bij de voorlichting aan ouders vooral op de schoolkeuze (K) richten. Gemeenten merken nog het volgende op over de verschillende vormen van voorlichting.

Almelo financiert behalve scholentochten, een brochure “de scholenkrant voor ouders”. Dat was voorheen per schoolbestuur geordend, nu is de informatie heel bewust per wijk geordend, zodat ouders direct zien uit welke scholen zij in hun wijk kunnen kiezen. De gemeente wil dat de ouders een school zo dicht mogelijk bij huis kiezen. Daarmee voorkom je hopelijk dat ouders al meteen een wijk verder gaan kijken, omdat daar de schoolpopulatie wat sterker is.

In *Amersfoort* organiseert Stichting Kleurrijke scholen schooltochten waarin autochtone ouders ook de zwarte scholen bezoeken.

Den Haag stelt een keuzegids samen, waarin ook op de kwaliteit van de scholen wordt ingegaan.

In *Deventer* verzorgen de scholen zelf in de gemeentelijke brochure een bijdrage, daarin kunnen de scholen ook ingaan op de onderwijskwaliteit.

De Dordtse informatiedienst informeert alle ouders van twee- en driejarigen en wijst op het belang van deelname aan peuterspeelzaal en kinderopvang. Ook verstrekken ze informatie over scholen. Om te voorkomen dat kinderen niet automatisch op de aan de VVE verbonden school blijven, gaat de gemeentelijke informatie in op de diversiteit van scholen.

Haarlem heeft een website met informatie over de verschillende scholen met punten waar ouders op kunnen letten bij schoolkeuze. Er zijn CJG-coaches (CJG = Centrum Jeugd en Gezin) die scholen en ouders begeleiden bij hun vragen rondom opvoeding en onderwijs. Het CJG werkt wijkgericht. Informatie over kwaliteit gaat meer over de voorscholen, ook omdat de gemeente daar een subsidierelatie mee heeft. Er zijn bijvoorbeeld boekjes *Klaar voor de start* voor ouders voor de voorschoolse periode over beschikbare voorzieningen, wat nut en noodzaak is. Met het consultatiebureau en de wijkverpleegkundige is ook contact, want zij zien de meeste kinderen. Ook heeft de gemeente een video gemaakt hoe zinvol en nuttig het is om je kind naar de voorschool te sturen ter voorbereiding van school. Voorlichting over aannamebeleid doet de gemeente bij de VO schoolkeuze door middel van een ‘brugboek’ (een overzicht van scholen en hun aannamebeleid, uitgegevens door de schoolbesturen Zuid-Kennemerland). Dit is niet specifiek gericht op het bestrijden van segregatie.

Lelystad heeft wel ingezet op een gezamenlijke presentatie door het VO aan het PO in plaats van iedere VO-school voor zich. Er zijn geen maatregelen, maar voorlichting wordt wel geagendeerd en het gesprek wordt gevoerd over hoe je schoolkeuze PO maakt en hoe je ouders kunt stimuleren.

Rotterdam heeft nog steeds voorlichtingcarrousels, nu meer gericht op de kwaliteit van scholen. Scholen kunnen een beroep doen op de gemeente om scholentochten te houden voor ouders met kinderen van omstreeks twee jaar. Voorlichting over VO wordt door de VO-scholen en de PO-scholen zelf gegeven.

Tilburg organiseerde destijds voorlichting vooral in het kader van pilot-activiteiten.

In het kader van kwaliteitsbeleid focust de gemeente nu meer op taal- en rekenverbetering.

In *Utrecht* krijgen alle ouders als hun kind twee jaar wordt een brief met alle scholen in hun buurt, de tweejarigenbrief.

Ondersteunen van acties van anderen om scholen te mengen/gemengd te houden en bevorderen van contact tussen scholen

We legden de respondenten de mogelijke afspraken voor die de gemeente kan nemen op het gebied van het ondersteunen van acties van anderen om scholen te mengen en het bevorderen van contacten tussen scholen.

De letters in tabel 5 verwijzen naar de volgende afspraken:

- N stimuleren van ouderinitiatieven
- O stimuleren van schoolinitiatieven
- P stimuleren van initiatieven van schoolbesturen
- Q contact bevorderen tussen vriendschapsscholen/ uitwisselingsprojecten tussen witte en zwarte scholen

Tabel 5: Overzicht geldende afspraken en maatregelen op het gebied van acties van anderen ondersteunen om scholen te mengen/gemengd te houden en contact tussen scholen bevorderen

Gemeente	N	O	P	Q
Almelo				X
Amersfoort				
Amsterdam Noord				
Amsterdam West				
Den Bosch		X		X
Den Haag	X			X
Deventer				
Doesburg				
Dordrecht				
Ede				
Emmen				
Enschede				
Groningen				X
Haarlem				
Heerlen				
Helmond				
Hengelo				
Leiden				X
Lelystad				
Nijmegen	X	X	X	X
Rotterdam	X			
Schiedam				X
Sittard-Geleen				
Tiel				
Tilburg				
Utrecht	X			
Venlo				
Zaanstad				
Totaal	4	2	1	7

De tabel laat zien dat weinig gemeenten initiatieven van ouders (4x), scholen (2x) of besturen (1x) stimuleren. Zeven gemeenten stimuleren het contact tussen scholen, veelal in de vorm van vriendschapsscholen.

In *Almelo* heeft de gemeente geprobeerd contacten tussen scholen te bevorderen via een kunstproject. Dit heeft geresulteerd in een enkel project tussen een zwarte en een witte school.

Afgezien van het feit dit soort projecten moeizaam tot stand komt, is er ook sprake van een terughoudendheid van scholen en besturen. Zij hebben het al druk genoeg en zien het niet als hun primaire taak. Er is onvoldoende draagvlak voor.

Amsterdam-West bevordert contacten tussen scholen niet meer, het blijkt toch meer een lapmiddel te zijn.

Den Bosch: De eerste stap naar een gemengdere populatie wordt meestal door de school gezet, niet door de schoolbesturen en/of de ouders.

De gemeente stimuleert contacten tussen scholen niet structureel, wel incidenteel, in de wijken op die scholen waar dit van toepassing is of nodig is, waar sprake is van segregatie. Daar zijn contacten tussen de schooldirecteuren en verwijzen ze naar elkaars scholen.

Den Haag ondersteunt in drie wijken ouderinitiatieven.

In *Dordrecht* is enkel en alleen de islamitische school geen gemengde school, daar zit een duidelijke populatie. Er zijn wel verschillen, maar er is geen sprake van zwarte en witte scholen. Deze initiatieven zijn er dan ook niet.

In *Groningen* is eigenlijk maar één groot (openbaar) schoolbestuur dat zelf beleid voert op het splitsen of samenvoegen van scholen. Het openbaar schoolbestuur houdt dan wel rekening met de verschillen in schoolpopulaties.

De gemeente stimuleert het contact tussen scholen, bijvoorbeeld bij schakelklassen, zodat scholen van elkaar leren.

In *Hengelo* is het stimuleren van verschillende initiatieven in het verleden wel gebeurd, maar heeft het uiteindelijk niet opgeleverd wat men verwachtte.

Stimuleren van de contacten tussen scholen heeft de gemeente ook gedaan tussen witte en zwarte scholen, maar ook dat heeft niet veel opgeleverd en de situatie voor de scholen niet veranderd.

Lelystad stimuleert vanuit de Brede School, netwerken, en armoedebeleid dat kinderen uit hun eigen reguliere wereld komen. Dat raakt aan sociaal-economische segregatie: hoe kun je ervoor zorgen dat je door samenwerking met andere scholen of in een netwerk een ander aanbod en uitwisseling hebt? Er zijn scholen met verschillende profielen in verschillende wijken.

Nijmegen heeft een kleine subsidie verstrekt voor een vriendschapsband tussen een Islamitische school en een witte school. Daar waar de vraag is, probeert de gemeente dat te ondersteunen. Het is geen primaire insteek.

In *Rotterdam* werden ouderinitiatieven voorheen ondersteund. Er bestaan nog wel wat initiatieven en er bestaat ook nog de mogelijkheid om een beroep op de gemeente te doen om mee te denken, maar er wordt geen financiële ondersteuning meer geboden. Ouderinitiatieven lopen vanuit de school, niet vanuit de gemeente.

Scholen kregen vroeger een bedrag voor vriendschapsscholen, dat was iets tussen twee scholen in verschillende wijken. Dat is opgehouden. We weten niet welke scholen daarmee door zijn gegaan, dat gebeurt op initiatief van de scholen zelf.

In *Schiedam* heeft de gemeente veel pogingen voor ouderinitiatieven gedaan tijdens de pilot, maar ze zijn niet echt van de grond gekomen.

Contacten tussen scholen stimuleert de gemeente wel, maar dat staat op een laag pitje. We geven een bijdrage en willen dat ondersteunen, maar scholen gebruiken dit eigenlijk niet, doen het zelf, bijvoorbeeld een katholieke school en een islamitische school kijken bij elkaar hoe de paasviering of de iftarmaaltijd gaat.

In *Tilburg* heeft de gemeente in het kader van de pilot ouderinitiatieven (scholentochten en ouderkamers) gestimuleerd. Ouders waren hierover tevreden, maar de acties leverden weinig verandering op, daarom is het min of meer gestopt. Als er vanuit de ouders weer vraag naar komt, zal de gemeente het wel weer oppakken.

Utrecht heeft een beperkt budget om ouderinitiatieven te ondersteunen.

Het project "School in de wereld" (contacten tussen scholen) is gestopt op basis van een evaluatie in 2010.

In *Zaanstad* heeft men voorheen in het kader van vriendschapsscholen wel tijdelijke projecten gehad, maar die bleken van weinig invloed en werkten soms zelfs averechts (het project duurde lang genoeg om een vooroordeel te bevestigen, maar niet lang genoeg om daar iets aan te doen).

Nu maakt dit onderdeel uit van het brede schoolbeleid: scholen in een wijk bieden niet hetzelfde aan, maar maken gebruik van elkaars aanbod.

Investerings in scholen en programma's

We legden de respondenten de mogelijke afspraken voor die de gemeente kan nemen op het gebied van het aantrekkelijker maken van bepaalde scholen door te investeren in scholen en programma's.

De letters in tabel 6 verwijzen naar de volgende afspraken om scholen aantrekkelijker te maken:

- R door te investeren in het schoolgebouw
- S door te investeren in specifieke extra's (programma's, voorzieningen, Brede School)
- T door te investeren in de kwaliteit van het personeel
- U door te investeren in leermiddelen

Tabel 6: Overzicht afspraken en maatregelen om scholen aantrekkelijker te maken of de kwaliteit te versterken

Gemeente	R	S	T	U
Almelo	X	X		
Amersfoort				
Amsterdam Noord				
Amsterdam West				
Den Bosch	X	X		
Den Haag		X		
Deventer				
Doesburg				
Dordrecht		X		
Ede				
Emmen		X		
Enschede		X		
Groningen		X		
Haarlem	X		X	X
Heerlen			X	X
Helmond				
Hengelo	X		X	X
Leiden				
Lelystad		X		
Nijmegen	X	X	X	X
Rotterdam ⁶				
Schiedam		X		
Sittard-Geleen				
Tiel				
Tilburg		X		
Utrecht	X	X	X	X
Venlo				
Zaanstad	X	X	X	X
Totaal	7	13	6	6

⁶ Rotterdam heeft wel beleid dat tot doel heeft om de kwaliteit van basisscholen te versterken, in de vorm van het programma *Beter Presteren*. Dit is echter door de betreffende beleidsambtenaar in het interview niet genoemd, vermoedelijk omdat het programma naar het oordeel van deze respondent geen link heeft met segregatiebestrijding.

De tabel laat zien dat ongeveer de helft van de gemeenten (13x genoemd) investeren in specifieke extra's (programma's, voorzieningen, Brede School -S-).

Hierover merken de geïnterviewden het volgende op:

In *Almelo* werkt de gemeente in alle aandachtswijken met een Brede School en probeert men scholen in de gelegenheid te stellen om in samenspraak met voorschoolse voorzieningen en organisaties (o.a. sportverenigingen) een extra aanbod te creëren. Er wordt door de gemeente op aangestuurd om extra voorzieningen voor verschillende kinderen in de wijk mogelijk te maken.

In *Den Bosch* investeert de gemeente bijvoorbeeld in de tijdelijke huisvesting van de nieuwe brede school. De brede Bossche scholen staan in de aandachtswijken, waar ook nadrukkelijk overleg is met kinderdagverblijven, die een breder publiek krijgen. In één wijk waar de bouw van een nieuwe brede school (die doorgaans ook nieuwe mensen trekt) traag verliep, is alvast een tijdelijke locatie neergezet, om ouders naar de nieuwe school te trekken. De oude school, die een uitgesproken zwarte school was in een gemengde wijk, wordt niet meer gepromoot (juist om die reden is er tijdelijke huisvesting neergezet - voor de ruimte was het niet nodig) maar wel de nieuwe school met een nieuwe populatie en met nieuwe inzichten. Het gaat eigenlijk om dezelfde school met dezelfde leerkrachten, maar met een andere insteek, die nauwer samenwerken met het kinderdagverblijf (een soort facelift, zowel inhoudelijk als het gebouw).

In *Den Bosch* ligt de focus op de Brede Bossche scholen in de aandachtswijken. Door juist in die wijken de meest aantrekkelijke gebouwen neer te zetten met veel voorzieningen tracht de gemeente om een bredere groep ouders aan te trekken. Dat lukt maar ten dele: ouders weten dat op de brede school achterstandskinderen komen. Er zijn op die brede scholen meer voorzieningen, buitenschoolse activiteiten, zoals sportvoorzieningen, een bibliotheek aan huis, een theater. Er is ook een speciale brede schoolmanager op gezet die zaken verbindt en antwoorden zoekt op de problematieken. Er wordt tevens ingezet op de kwaliteit van het personeel bij de aanstelling van leerkrachten op de brede scholen, dat vereist net een andere houding van een leerkracht.

Den Haag subsidieert extra onderwijstijd (bijvoorbeeld in het weekend, vakantie, langere schooldag).

Dordrecht heeft met betrekking tot de schakelklassen net een onderzoek door Sardes laten uitvoeren, dat heeft er in geresulteerd dat er nog een slag gemaakt moet worden: de meeste scholen geven er een eigen invulling er aan en hebben niet altijd de meest resultaatgerichte aanpak, dat willen we verbeteren om de schakelklassen effectiever te maken. We hebben extra activiteiten in bepaalde wijken met meer gewichtenleerlingen ("letterlijk en figuurlijk"), o.a. "Doe effectief gezond", een project gericht op meer bewegen en een gezonde voeding.

Emmen subsidieert samen met de besturen de (coördinatie van de) internationale taalklas.

Enschede reserveert een deel van de middelen voor scholen in aandachtswijken (waar kinderen een grotere afstand tot de arbeidsmarkt hebben), en investeert daar extra in brede school activiteiten. Dat wordt *brede talentontwikkeling* genoemd.

Groningen heeft in het verleden geïnvesteerd in verbetering van het schoolgebouw (Brede School). In het betrokken gebouw is nu sprake van veel leegstand, dus het heeft niet gewerkt.

De gemeente is bezig met het investeren in extra leerlingbegeleiding bij een school met veel gewichtenleerlingen. Verder zoekt de gemeente naar manieren om de ouderbetrokkenheid te vergroten.

Haarlem stimuleert VVE- en Brede Schoolinitiatieven voor scholen met doelgroepkinderen.

In *Heerlen* is het gemeentelijk beleid gericht op Brede Maatschappelijke voorzieningen en kwalitatief goede scholen. Dit is voortdurend een aandachtspunt.

Kwaliteitverbetering gebeurt in voorscholen en basisscholen met leidsters en leerkrachten die opbrengstgericht en handelingsgericht werken.

In de voorschoolse fase worden afspraken gemaakt over de te hanteren methodiek. In het basisonderwijs maakt de gemeente resultaatafspraken. De keuze van leermiddelen is aan het onderwijs zelf, daar speelt de gemeente geen rol in.

In *Hengelo* ziet men geen relatie tussen de inrichting van de school en het voorkomen van onderwijssegregatie.

Binnen de Brede School staat segregatiebestrijding wel als onderwerp op de agenda in een aantal wijken die etnisch heel verschillend zijn.

Lelystad streeft, uitgaande van preventief armoedebeleid, naar meer maatwerk, door middel van bridging tussen de programma's: de ene school heeft wat meer aandacht voor de leerling-populatie en een ander programma dan de andere school. Daar zetten we wel op in, maar niet met het doel om segregatie te voorkomen.

Schiedam doet dat niet zozeer met het oog op het mengen van scholen. Scholen met veel gewichtenleerlingen nemen vooral deel aan alle activiteiten rondom het onderwijsachterstandenbeleid, o.a. brede school, ouders ondersteunen, naschoolse activiteiten, extra investering in schoolbibliotheek. Dat is niet gericht op het aantrekkelijker maken van scholen voor ouders met andere afkomst, maar om de kinderen die er zitten wat extra's te bieden. Datzelfde geldt voor de kwaliteit. Sinds kort kunnen schoolbesturen scholen aanmelden voor kwaliteitsaanpak. Als het neveneffect is dat zo'n school dan aantrekkelijk wordt is dat prima, maar niet de eerste inzet.

Scholen ontvangen subsidie voor Brede schoolontwikkeling en kunnen dat gebruiken voor het meer gemengd maken van de school

In *Tilburg* zijn in het kader van de Brede School de 'ouderkamers' opgezet. Sommige scholen hebben die voorziening nog steeds.

In *Utrecht* maakt de gemeente het bij nieuwbouw mogelijk dat er ruimte is voor ouderlokalen. Ook bij oudbouw (in de krachtwijken) wordt bekeken of een lesruimte omgebouwd kan worden tot ouderlokaal, waardoor ouders elkaar ontmoeten, samen initiatieven uitvoeren, waardoor de school positiever bekend komt te staan.

Er worden subsidies toegekend aan scholen op basis van het aantal gewichtenleerlingen, o.a. voor verlengde schooldag activiteiten en een Brede School. In twee aandachtswijken bevinden zich Brede scholen, in de andere wijken niet. Als scholen er zelf om vragen, kunnen ze gebruik maken van bijvoorbeeld combinatiefunctionarissen.

In alle wijken heeft de gemeente *de Vreedzame School* uitgerold, een programma gericht op burgerschapsvorming (omgaan met elkaar, conflicthantering). De medewerkers van scholen en wijkorganisaties worden daarin geschoold.

In VVE wordt heel veel geïnvesteerd, onder andere in de gehanteerde VVE programma's.

De gemeente heeft veel geïnvesteerd in het opstellen van een taalcurriculum om het taalniveau op een hoger plan te brengen.

In het *Zaanse* integrale huisvestingsplan houdt de gemeente rekening met wensen van de schoolbesturen om te komen tot harmonisatie van de voorschoolse voorzieningen en integrale kindcentra (IKC). Bij nieuwbouw houdt de gemeente er rekening mee om dat samen te brengen. Er wordt veel geïnvesteerd in de schoolgebouwen.

De extra gelden in het kader van onderwijsachterstandenbeleid worden besteed aan specifieke extra's, zoals schakelklassen, topklassen, peuter ib-ers op de VVE scholen, thuisprogramma's. Dit geldt vooral voor scholen met de hogere gewichtenpercentages.

Met de kwaliteit van het personeel is de gemeente heel veel bezig: coaching on the job, de gemeente heeft speltherapeuten ingezet om spelend leren bij jonge kinderen te bevorderen, wat niet meer in het repertoire van de docenten zat. Daar is veel gebruik van gemaakt en werd erg gewaardeerd.

Op leermiddelen zet de gemeente niet specifiek in. Wel zijn bijvoorbeeld digitale schoolborden geregeld voor de schakelklassen, zodat ze daar sneller mee aan de slag konden.

Fusie van scholen of scholen (ver)plaatsen

We legden de respondenten de mogelijke afspraken voor die de gemeente kan nemen op het gebied van het verplaatsen of fuseren van scholen om segregatie tegen te gaan

Gemeenten bemoeien zich niet of nauwelijks met het laten fuseren of verplaatsen van scholen. Dit is meer een zaak van de besturen. Er zijn twee – incidentele - uitzonderingen:

In *Deventer* is destijds een openbare basisschool met een protestantse school gefuseerd, dit had onder andere te maken met het tegengaan van segregatie.

In *Sittard/Geleen* is wel één kleine school met 77% (sociaal-economische) doelgroep leerlingen gesloten en die is samengegaan met een andere school.

3.5 Betrokkenheid van anderen bij overleg of afspraken

We vroegen de respondenten: ‘Zijn bij het overleg en/of de afspraken nog meer partijen betrokken dan gemeente en schoolbesturen? Welke partijen zijn dat en wat is hun rol? Is er verschil tussen PO en VO?’ In de meeste gevallen (13x) is de betrokken andere partij de kinderopvang (inclusief VVE). Het gaat om de gemeenten: *Almelo, Amersfoort, Amsterdam Noord, Den Bosch, Dordrecht, Haarlem, Heerlen, Hengelo, Lelystad, Schiedam* (met name doorstroom van peuterspeelzaal naar basisonderwijs), *Sittard-Geleen, Tiel* en *Zaanstad* (zie tabel 8).

Welzijnsorganisaties zijn in acht gemeenten bij het overleg betrokken. Het gaat om de gemeente *Almelo, Hengelo, Dordrecht, Haarlem, Schiedam, Sittard-Geleen, Tiel* en *Utrecht*.

Ook bij acht gemeenten zijn de ouders betrokken: *Haarlem, Amersfoort* (schooltochten), *Dordrecht, Schiedam, Utrecht, Tilburg, Amsterdam Noord, Amsterdam West* (klankbordgroep).

Drie keer noemden gemeenten de Brede School: *Almelo* (verlengde schooldag), *Hengelo* en *Tilburg*.

Ook drie keer noemden gemeenten de Jeugdgezondheidszorg: *Haarlem, Amersfoort* en *Heerlen*.

Als andere partij is twee keer volkshuisvesting en woningbouwverenigingen genoemd: *Haarlem* (in bepaalde wijken) en *Deventer* (vroegere pogingen om wijken meer gemêleerd te maken).

Ook twee keer genoemd schoolmaatschappelijk werk en andere hulpverleningsorganisaties: *Tilburg* (bestrijding van voortijdig schoolverlaten) en *Enschede* (vanwege grotere inzet in de achterstandswijken).

Tilburg (ROC betrokken bij opzetten ouderkamers) en *Utrecht* noemden andere onderwijsinstellingen.

Gemeente *Haarlem* noemde in dit verband migrantenorganisaties.

Helmond de schoolbegeleidingsdienst (verrichtte onderzoek naar onderwijssegregatie).

Lelystad noemde de buitenschoolse opvang.

Sittard/Geleen noemde het samenwerkingsverband voortgezet onderwijs (over de zorgstructuur).

Gemeente *Amersfoort* noemt als contact de bibliotheek.

Tabel 8: Andere betrokken partijen

Betrokken partij(en)	Gemeente(n)	N
Voorschoolse voorzieningen (peuterspeelzalen, kinderopvang, VVE)	Almelo, Amersfoort, Amsterdam Noord, Den Bosch, Dordrecht, Haarlem, Heerlen, Hengelo, Lelystad, Schiedam, Sittard-Geleen, Tiel, Zaanstad	13
Welzijnsorganisaties	Almelo, Hengelo, Dordrecht, Haarlem, Schiedam, Sittard-Geleen, Tiel, Utrecht.	8
Ouders/ouderinitiatieven	Amersfoort, Amsterdam Noord, Amsterdam West, Dordrecht, Haarlem Schiedam, Tilburg, Utrecht,	8
Brede School	Almelo, Hengelo, Tilburg	3
Jeugdgezondheidszorg	Amersfoort, Haarlem, Heerlen	3
Volkshuisvesting en woningbouwverenigingen	Deventer (meer in het verleden), Haarlem	2
Schoolmaatschappelijk werk en andere hulpverleningsorganisaties	Enschede, Tilburg	2
Andere onderwijsinstellingen (Hogeschool of ROC)	Tilburg, Utrecht	2
Migrantenorganisaties	Haarlem	1
Schoolbegeleidingsdienst	Helmond	1
Buitenschoolse opvang	Lelystad	1

Betrokken partij(en)	Gemeente(n)	N
Samenwerkingsverband voorgezet onderwijs	Sittard-Geleen	1
Bibliotheek	Amersfoort	1
Geen andere partijen betrokken	Den Haag, Emmen, Leiden, Nijmegen	4

Daarnaast vroegen we de respondenten expliciet naar de relatie tussen de gemeente en de ouders. “Kunt u wat meer vertellen over de rol van ouders en hoe uw gemeente daarmee omgaat?”

In vijf gemeenten vindt regulier overleg met ouders plaats, in acht gemeenten is er wel overleg met ouders maar niet regulier. In 15 gemeenten is er geen overleg met ouders (tabel 9).

Tabel 9: Overleg ouders

Overleg met ouders	Gemeente(n)	N
Regulier overleg met ouders	Amersfoort, Amsterdam-West, Groningen, Hengelo, Tilburg	5
Wel overleg met ouders maar niet regulier	Enschede, Haarlem, Leiden, Lelystad, Nijmegen, Sittard-Geleen, Utrecht, Zaanstad	8
Geen overleg met ouders	Almelo, Amsterdam Noord, Den Bosch, Den Haag, Deventer, Doesburg, Dordrecht, Ede, Emmen, Heerlen, Helmond, Rotterdam, Schiedam, Tiel, Venlo	15

De gemeenten geven nauwelijks aan waarom dit overleg er niet is. Ze zien geen aanleiding of noemen dat er al overleg tussen ouders en de besturen is. Sommige gemeenten willen wel meer contact met de ouders, dat blijkt uit het antwoord op de vraag “Vindt de gemeente overleg met ouders wel/niet belangrijk en wel/niet wenselijk?” In veel gevallen willen de gemeenten contact met ouders om de ouderbetrokkenheid te vergroten. Dit is zo in *Almelo, Den Bosch, Den Haag, Doesburg, Dordrecht, Emmen, Enschede, Haarlem, Heerlen, Hengelo* (vooral i.v.m. Passend Onderwijs), *Leiden, Rotterdam, Utrecht* en *Zaanstad*.

In *Amsterdam West* noemt de geïnterviewde de klankbordgroep van ouders die "de ogen en oren van het plaatsingsbeleid" vormen. Die heeft formeel overleg met de schoolbesturen en informeel met de gemeente.

In *Enschede* is overleg met ouders geweest over de mogelijke ontzuiling van het voorgezet onderwijs.

In *Leiden* zijn ouders betrokken bij het opstellen van nieuw beleid (nieuwe nota onderwijskansen (onderwijsachterstandenbeleid)).

In *Tilburg* zijn de ouders betrokken bij de ouderkamers.

In *Zaanstad* zijn in het kader van de harmonisatie van het samenbrengen van voorzieningen de ouders door middel van een enquête gevraagd naar hun mening en in hoeverre zij daar gebruik van maken.

Gemeente *Den Bosch* wil wel overleg met ouders op het gebied van VVE.

Enschede en Tilburg merken nog op dat ouders in achterstandssituaties minder makkelijk de weg naar de gemeente vinden.

3.6 Rol van de gemeente en vastleggen en evalueren van afspraken

Op de vraag bij wie de regie van het desegregatiebeleid moet liggen, bij de gemeente of meer bij de besturen, noemen elf (deel)gemeenten (*Almelo, Amsterdam West, Dordrecht, Groningen, Hengelo, Leiden, Schiedam, Sittard-Geleen, Tilburg, Utrecht en Venlo*) in de eerste plaats de schoolbesturen. Vier (deel)gemeenten (*Amsterdam Noord, Doesburg, Heerlen en Helmond*) vinden dat de regie bij de gemeente moet liggen.

Dertien gemeenten (*Amersfoort, Den Bosch, Den Haag, Deventer, Ede, Emmen, Enschede, Haarlem, Lelystad, Nijmegen, Rotterdam, Tiel en Zaanstad*) vinden dit een lastige vraag, kunnen die niet beantwoorden en/of vinden dat de regie bij zowel de gemeenten als de besturen zou moeten liggen: een gezamenlijke opdracht.

Bij 12 gemeenten zijn de overlegafspraken met de besturen niet schriftelijk vastgelegd. In acht (deel)gemeenten is dit wel gebeurd in de vorm van een convenant of is men voornemens dat te doen. In zes gemeenten worden afspraken schriftelijk vastgelegd in de vorm van een beleids- of projectplan. In één gemeente gebeurt verslaglegging in de vorm van notulen. In één gemeente worden de afspraken vastgelegd in een collegevoorstel dat jaarlijks wordt bekeken.

Tabel 10: Vastlegging afspraken

Vastlegging afspraken	Gemeente(n)	N
Geen schriftelijke vastlegging	Almelo, Den Bosch, Doesburg, Ede, Groningen, Heerlen, Helmond, Hengelo, Lelystad, Rotterdam, Tiel, Venlo	12
Convenant	Amsterdam Noord, Amsterdam West, Den Haag, Deventer, Dordrecht, Haarlem, Nijmegen, Tilburg	8
Beleids- of projectplan	Amersfoort, Enschede, Leiden, Schiedam, Sittard-Geleen, Utrecht	6
Notulen van het overleg	Zaanstad	1
Collegevoorstel	Emmen	1

De gemaakte afspraken staan in tabel 11.

Tabel 11: Afspraken uit de convenanten:

Gemeente	afpraak
Amsterdam-Noord	De deelgemeente gaat zorgen voor centrale aanmelding.
Amsterdam-West	Sinds 01-09-2010 voeren de besturen het plaatsingsbeleid uit. Stadsdeel faciliteert het plaatsingsbureau met voorrang bij plaatsing van bijvoorbeeld 1) broertjes en zusjes 2) kinderen van de schoolgebonden voorschool 3) bij duo of groepsaanmeldingen.
Den Haag	Voor het PO heeft de gemeente een projectleider in dienst, verder verleent de gemeente subsidies ten behoeve van ouderinitiatieven, vriendschapsscholen etc.
Deventer	Het convenant regelt het wijkgebonden voorrangbeleid voor het basisonderwijs.
Dordrecht	Het VVE-convenant is gericht op de kwaliteit en dekkend bereik van VVE. Alle partners hebben hierin hun gedeelde verantwoordelijkheid. Naast het VVE-convenant heeft Dordrecht een beleidskader voor het integratiebeleid met een paragraaf over het onderwijs (beleid VVE en beleid Voortijdig schoolverlaten).

Gemeente	afpraak
Haarlem	Elke bestuursperiode geldt een nieuw LEA convenant (nu ligt de nadruk op diversiteit – de term segregatie wordt liever vermeden). Naast het LEA convenant bestaat ook het regionale REA convenant
Nijmegen	Convenant prestatieafspraken onderwijs, waarin de taken en verantwoordelijkheden zijn vermeld: het is meer een kader.
Tilburg	In het PO regelt het convenant de ouderkamers. In het VO richt men zich op de 1) Topklas, 2) bestrijding voortijdig schoolverlaten.

De gemeente *Ede* had in het verleden wel een convenant, maar nu is daarvoor te weinig draagvlak bij de besturen.

Bij alle 16 (deel)gemeenten, die afspraken schriftelijk hebben vastgelegd, worden die gecontroleerd op naleving en eventueel geëvalueerd. Bij zeven gemeenten gebeurt dat door de LEA-partners. Vier keer doet de gemeente dat, twee keer door een extern bureau. Eén keer doen de besturen dat en één keer de scholen. In Amsterdam Noord moet het convenant nog worden ingevoerd (tabel 12).

Tabel 12: Controle naleving

Controle naleving	Gemeente(n)	N
De LEA-partners	Amersfoort, Den Haag, Deventer, Emmen ⁷ , Haarlem, Nijmegen, Tilburg	7
De gemeente	Enschede, Leiden, Schiedam, Sittard-Geleen	4
Extern bureau	Amsterdam-West: BMC ⁸ , Dordrecht: Sardes	2
De besturen	Utrecht	1
De scholen	Zaanstad	1
Convenant moet nog worden ingevoerd	Amsterdam-Noord	1

⁷ 1) Jaarlijks wordt het taalbeleid provinciaal gemonitord. (Provinciale onderwijsmonitor).

2) Convenant beperking voortijdig schoolverlaten wordt geëvalueerd

3) Voorschool (ook voor autochtonen) wordt geëvalueerd.

⁸ BMC doet dit eenmalig en voert ook onderzoek uit. Daaruit komt bijvoorbeeld naar voren dat ouders soms een andere "buurtbeleving" hebben over de grenzen van het postcodegebied. Men kijkt of men dit kan aanpassen. (Ouders voelen zich soms minder thuis bij een school in het andere deel van de straat. De besturen willen dit echter nog niet aanpassen, willen wachten op het stedelijk plaatsingsbeleid, dit zou een verandering teveel worden voor de ouders).

3.7 Resultaten van afspraken

Tien gemeenten noemen de volgende resultaten op de vraag: “Is er al iets bekend over resultaten? Zo ja, wat zijn die? Is er verschil tussen PO en VO?”

Tabel 13: Afspraakresultaten

Gemeente	Afspraakresultaten
Amersfoort	Het 'diversiteit' budget is net ingesteld. In het verleden liep er een subsidie via de gemeente naar de Stichting Kleurrijke scholen (scholentochten) Dit heeft ertoe geleid dat er een school witter is geworden, maar daarna werd de betrokken school ook weer 'zwakker' (Inspectie).
Den Haag	Het is nog te vroeg om te zeggen dat de drie ouderinitiatieven iets hebben opgeleverd. In de onderbouw van het PO ziet men langzaam minder segregatie. Succes is ook van andere factoren afhankelijk (kwaliteit school of de stand van nieuwbouw, etc.) De schooltochten waren wel degelijk een succes. Mooie opkomst, enthousiaste ouders. Den Haag heeft een bijdrage geleverd aan de nu bestaande ouderinitiatieven. Afgelopen najaar is er nog een scholentocht geweest. Nu staat er geen scholentocht meer in de planning, maar er is nog niet gezegd dat er geen scholentocht meer komt.
Dordrecht	Positief oordeel Onderwijsinspectie over functioneren van de peuter- en opvangorganisatie.
Emmen	Gemeente is tevreden over der resultaten van de internationale taalklas.
Enschede	Positief. De laatste conclusie luidt echter dat de 1.2 leerlingen niet meer profiteren dan de andere leerlingen, terwijl dat wel de bedoeling was. Dat is een aandachtspunt voor komend jaar.
Haarlem	Tussentijdse evaluaties, eindexamen en beleidsdocumenten waarin dat beleid wordt vastgelegd. Vorig jaar voor het eerst een jaarlijkse bijeenkomst tussen de raad en het onderwijsveld om een aantal onderwerpen met elkaar door te exerceren, omdat de raad zich ook bezighoudt met de invloed die zij op het onderwijs kan uitoefenen.
Leiden	1) Gemeente en scholen vinden het zowel voor het primair als het voortgezet onderwijs belangrijk om ouders goed te informeren over schoolkeuze. Deze voorlichting zal in de toekomst worden voortgezet, het resterende gemeentelijke budget na de pilotperiode (€28.000) zal hiervoor worden aangewend. 2) Er is draagvlak voor het invoeren van één aanmeldleeftijd. De gemeente heeft met de besturen afgesproken de aanmeldleeftijd in fasen uit te werken en te koppelen aan het dossier passend onderwijs. 3) De gemeente en schoolbesturen hebben via de Lokale Educatieve Agenda (LEA) structureel overleg met elkaar. In dit overleg worden activiteiten en ontwikkelingen gevolgd en geëvalueerd. Jaarlijks worden de leerlingenstromen en -aantallen plenair met de schoolbesturen besproken. Wanneer de cijfers daar aanleiding toe geven worden hier nadere (extra) acties of bijsturingvoorstellen op ontwikkeld.
Nijmegen	Het zijn algemene kaders en de gemaakte afspraken over PO worden gevolgd.
Sittard-Geleen	Binnen de gemeente bestaan <i>gemengde</i> VVE-groepen, het bereik van de VVE is bekend, alsmede het oordeel van de Onderwijsinspectie over de VVE.
Tilburg	De pilotactiviteiten in het PO hebben weinig opgeleverd. In het VO weet men dat nog niet. Per jaar volgen weinig, zo'n 6 à 7 leerlingen, de Topklas. Men ziet de angst bij leerkrachten uit het PO ontstaan om leerlingen naar de Topklas te verwijzen: of dat wel een goed advies is of dat een leerling een extra jaar kwijtraakt.

3.8 Veranderingen sinds 2008

De respondenten vroegen we ook of zich sinds het vorige onderzoek (2008) bij de gemeente veranderingen hebben voorgedaan ten aanzien van het gemeentelijk beleid. En zo ja wat waren die veranderingen? Dertien besturen constateren veranderingen en beantwoorden deze vraag als volgt:

Tabel 14: Veranderingen sinds 2008

Gemeente	Veranderingen sinds 2008
Almelo	Het is meer op afstand, mede door bezuinigingen en de terugtrekkende overheid. Het wordt minder gezien dat de gemeente iets met segregatie zou moeten dan dat de partners er iets mee moeten. Deze ontwikkeling heeft hier ook wel invloed op.
Deventer	De toon van het tweede convenant is nu wat minder dwingend, meer stimulerend om kinderen in de buurt op school te krijgen.
Dordrecht	Het beleid is nu heel duidelijk ingezet op de doorgaande lijn en het streven om daar ook alle activiteiten, middelen en beleid op te laten aansluiten. Die keuze was eerder niet zo duidelijk gemaakt. Reden: de draagkracht van de mensen in de overtuiging dat als we dit kunnen realiseren de kansen voor kinderen ook toenemen. Ook landelijke bijeenkomsten en het kijken/luisteren naar elkaar, hebben invloed gehad.
Emmen	1) Masterplan Taalontwikkeling vooral gericht om overgang van VO naar MBO beter te laten verlopen; 2) Voor asielzoekers is er nu ook stagemogelijkheid zonder verblijfsvergunning, dat is een voordeel; 3) Er moet goede besluitvorming komen over de status van asielzoekers. Onzekerheid levert veel stress (gezinnen die onderduiken).
Hengelo	Nu heeft het helemaal geen prominente rol meer. Toen (in 2008) stond het nog op de agenda, nu niet meer.
Rotterdam	Nieuwe College B & W: van actief beleid naar slapend beleid. Landelijk beleid is ook meer gericht op kwaliteit, niet zozeer op het voorkomen van segregatie.
Schiedam	Na 2008 heeft de pilot tot een aantal afspraken geleid: ouders worden actief geïnformeerd, er zijn afspraken over een aanmeldmoment en de gemeente heeft geëxperimenteerd met vriendschapsscholen en ouderinitiatieven. Na afloop van de pilot heeft het beleid t.a.v. gemengde scholen minder prioriteit gekregen, mede beïnvloed door het landelijk beleid - op het moment dat de minister riep dat ze het niet zo belangrijk vond - en doordat de samenwerking tussen de scholen en schoolbesturen op dit vlak moeizaam gaat. Schoolbesturen hebben onvoldoende belang om hier hard aan mee te werken. Schiedam heeft te maken met dalende leerlingenaantal, scholen willen geen risico nemen (als je gaat mengen loop je het risico leerlingen te verliezen).
Sittard-Geleen	Sinds 2012 zijn er afspraken gemaakt over 1) VVE 2) Onderwijstijdverlenging 3) Zorgstructuur
Tiel	Veranderingen in het licht van de ontwikkelingen van Passend Onderwijs.
Tilburg	Sinds 2010 heeft men in het VO meer aandacht voor de aansluiting PO/VO en bestaat er de Topklas.

Gemeente	Veranderingen sinds 2008
Utrecht	Wijkaanpak dateert van 2011, maar het gemeentelijk beleid is niet echt veranderd.
Venlo	<p>Niet zozeer in de gemeente. Wat wel eerder speelde (omstreeks 2008) was dat Venlo geen islamitische school had, die was in Roermond gevestigd. Toen die school moest worden gesloten, zouden de kinderen naar de islamitische school in Helmond of Eindhoven gaan. De gemeente heeft toen bemiddeld en gecoördineerd met de ouders wat de specifieke behoeften zijn om de kinderen naar Helmond of Eindhoven te brengen en waarom de lokale instellingen daar niet in kunnen voorzien. Nadat de wensen zijn geïnventariseerd en besproken met de lokale schoolbesturen, zijn alle kinderen toch binnen de stadsgrenzen in Venlo op een (niet islamitische) basisschool beland. Door voorlichting en overleg is dit bereikt. Achterliggend belang voor de gemeente in deze was ook de bekostiging van het leerlingenvervoer door de gemeente, indien leerlingen buiten de stadsgrenzen naar school zouden gaan.</p>
Zaanstad	<p>Er wordt nu rekening gehouden met segregatie binnen het beleid, zodat segregatie niet wordt gestimuleerd. Als je bijvoorbeeld een VVE-zaal koppelt aan een VVE school, dan begin je al bij jonge kinderen om ze in een apart hokje te stoppen. Die scholen worden dan automatisch ook zo. Dat is nu veranderd. Binnen het Brede Schoolbeleid is na 1 januari 2013 de wijkaanpak veel prominenter aanwezig.</p> <p>De invloed van de landelijke politiek is ook merkbaar: er kwam minder aandacht voor onderwijssegregatie vanuit Den Haag en dat heeft naast de eigen analyse van Zaanstad ertoe geleid dat het geen verplicht nummer meer hoefde te blijven. Alleen als het aan de orde is, moeten we het er over hebben.</p>

3.9 Pilotgemeenten

De elf responderende pilotgemeenten zijn: *Almelo, Amersfoort, Amsterdam (Stadsdelen Noord en West), Den Haag, Deventer, Leiden, Nijmegen, Rotterdam, Schiedam, Tilburg en Utrecht*. We vroegen de pilotgemeenten welke pilot-activiteiten de gemeente heeft vervolgd sinds het begin van de pilot en wat de ervaringen zijn⁹. Ook vroegen we welke pilot-activiteiten zijn uitgebreid, afgebouwd of helemaal zijn gestopt en of er nieuwe activiteiten zijn ingezet om segregatie tegen te gaan.

In onderstaand overzicht staan per gemeente de activiteiten en de ervaringen daarmee. Het blijkt dat de activiteiten regelmatig worden gestopt of afgebouwd. Alleen in Den Haag is sprake van een nieuwe activiteit.

Tabel 15: Pilot-activiteiten per gemeente

Gemeente	Activiteit	Ervaring/voortzetting activiteiten	Wordt vervolgd (vv)
			Uitgebreid (+) Afgebouwd (-) Gestopt (0) Nieuw (nw)
Almelo	Voorlichting ouders	De informatie in de brochure “scholenkrant” was voorheen per bestuur geordend, nu per wijk, dit wordt nu blijvend anders gedaan. De gemeente blijft voorlichting stimuleren en besturen activeren.	vv
	Scholentochten	Gemeente geeft opdracht aan welzijnsinstellingen om scholentochten te organiseren. Scholentochten blijven bestaan en zijn overgenomen door andere wijken.	+
		De gemeente blijft scholentochten stimuleren en besturen activeren.	vv
	Ouderinitiatieven	De gemeente blijft ouderinitiatieven stimuleren en besturen activeren	vv
	Vriendschapsscholen	Gaat moeizaam en heeft onvoldoende draagvlak, maar de gemeente blijft ontmoetingsprojecten stimuleren en besturen activeren, ondanks het geringe animo.	vv

⁹ We zijn hierbij uitgegaan van het rapport van Regioplan uit 2012 *Tegengaan segregatie in het basisonderwijs: monitoring van de OCW-pilots*, waarin de pilot-activiteiten per gemeente worden beschreven.

Gemeente	Activiteit	Ervaring/voortzetting activiteiten	Wordt vervolgd (vv) Uitgebreid (+) Afgebouwd (-) Gestopt (0) Nieuw (nw)
<i>Amersfoort</i>	Scholentochten	Scholentochten georganiseerd door de Stichting Kleurrijke Scholen. Eén school is witter geworden, maar is nu weer een zwakke school volgens de Onderwijsinspectie. Scholentochten gebeuren nu in meer wijken. De gemeente wil de stimuleringssubsidie aan Stichting Kleurrijke Scholen stoppen.	+
	Ouderinitiatieven		
<i>Amsterdam-Noord en -West</i>		Vindt plaats op centraal stadsniveau	vv
<i>Den Haag</i>	Centraal aanmeldsysteem	Nieuwe activiteit: instellen van een vaste aanmeldleeftijd	nw
	Scholentochten	Nog te vroeg voor resultaten	vv
	Ouderinitiatieven	Nog te vroeg voor resultaten	vv
	Vriendschapscholen	Nog te vroeg voor resultaten	vv
<i>Deventer</i>	Centraal aanmeldsysteem	Wordt voortgezet, ook in het nieuwe convenant	vv
<i>Leiden</i>	Centraal aanmeldsysteem	Is maar gedeeltelijk van de grond gekomen. Nu minder intensief, en minder draagvlak	-
	Voorlichting ouders		
	Scholentochten		
	Ouderinitiatieven		
<i>Nijmegen</i>	Centraal aanmeldsysteem	Het beleid was gestoeld op een aantal pijlers: bewuste schoolkeuze, investering in	vv
	Voorlichting ouders	achterstandsscholen door middel van	vv
	Scholentochten	onderwijsachterstandenbeleid (OAB), werken	vv
	Ouderinitiatieven	aan gemengde wijken. Daar is de gemeente veel minder actief in geweest, maar de pilot-activiteiten worden wel jaarlijks uitgevoerd. Het beleid is nu sterk in ontwikkeling, de gemeente is in overleg en voert discussie over een nieuwe werkwijze, waarbij de schoolbesturen meer regie krijgen (onder andere een grotere rol van de MR en de zeggenschap van directeuren).	vv

Gemeente	Activiteit	Ervaring/voortzetting activiteiten	Wordt vervolgd (vv) Uitgebreid (+) Afgebouwd (-) Gestopt (0) Nieuw (nw)
<i>Rotterdam</i>	Voorlichting ouders Scholentochten Ouderinitiatieven	Voorlichting-carroussels in gemengde wijken, niet in zwarte wijken, dat heeft geen zin Ouderinitiatieven werden ondersteund door de gemeente en bestaan nog wel. Scholen kunnen ook nu nog een beroep doen op de gemeente om mee te denken, maar wordt geen financiële ondersteuning meer geboden. Het gaat nu vanuit de school, niet vanuit de gemeente.	vv vv of 0
	Vriendschapscholen	Scholen krijgen hiervoor geen gemeentelijke subsidie meer en zetten dit wel/niet voort op eigen initiatief.	vv of 0
<i>Schiedam</i>	Centraal aanmeldsysteem	Loopt door.	vv
	Voorlichting ouders	Doet gemeente meer ook i.h.k.v. de Brede School-ontwikkeling en de kwaliteit van het onderwijs.	vv
	Scholentochten	Gestopt.	0
	Ouderinitiatieven	Gestopt.	0
	Vriendschapscholen	Loopt ook nog, zonder gemeentelijke ondersteuning	vv
	Bevorderen modern burgerschap	I.h.k.v. de brede school, dat wordt vervolgd en daar voor krijgen alle scholen een goede beoordeling.	vv
<i>Tilburg</i>	Voorlichting ouders Scholentochten	Scholentochten en oudervoorlichting zijn gestopt, bleken geen effect te hebben. Ouderkamers in de wijkscholen en website t.b.v. de PO-ouders worden gecontinueerd.	0 vv
	<i>Utrecht</i>	Centraal aanmeldsysteem	Centraal aanmeldsysteem wordt nu in vijf wijken toegepast, wellicht later voor de hele stad.
	Ouderinitiatieven	Is wisselend per jaar, incidentele budgetten, afhankelijk van de aanvragen.	vv
	Vriendschapscholen	De subsidie voor ontmoetingsprojecten <i>School in de wereld</i> is gestopt op basis van een evaluatie in 2010.	0

4 Samenvatting voorgaande onderzoeken

Tijdens het eerste Kohnstamm-onderzoek in 2008¹⁰ zijn bij de beleidsmedewerkers *Onderwijs* in 35 gemeenten telefonische interviews afgenomen. Daarnaast zijn per gemeente ook schoolbesturen benaderd met het verzoek een interview af te nemen. Ook is een aantal ouders gevraagd naar hun ervaringen met zogenaamde 'ouderinitiatieven', bedoeld om etnische segregatie te bestrijden. Kort samengevat luiden de uitkomsten van dit eerste onderzoek dat anno 2008/2009 in ruim de helft van de 35 gemeenten afspraken met schoolbesturen gemaakt zijn over bestrijding van segregatie. In nog eens 30% van de gemeenten vond hierover wel overleg met schoolbesturen plaats, maar heeft dat niet tot afspraken geleid. In 20% van de gemeenten was er geen overleg tussen gemeenten en besturen (hier werden er dus ook geen afspraken gemaakt). Bij het overleg tussen gemeenten en besturen waren vooral de grote besturen van het primair onderwijs betrokken.

De meeste geïnterviewde gemeentelijke beleidsambtenaren vonden dat er sprake was van segregatie als de schoolpopulatie geen afspiegeling van de buurtbevolking is. Met name schoolbesturen herkenden het segregatieprobleem ook als er sprake was van concentratiescholen (bijvoorbeeld zwarte scholen in zwarte wijken en witte scholen in witte wijken). Besturen signaleerden vaker dan gemeenten segregatieproblematiek.

Een kwart van de onderzochte gemeenten vond dat er in hun gemeente geen sprake was van etnische, maar wel van sociaal-economische segregatie. Segregatie werd als beleidsprobleem vaker gesignaleerd voor het basisonderwijs dan voor het voortgezet onderwijs, omdat het voortgezet onderwijs minder buurtgebonden is.

De belangrijkste *afspraken* tussen gemeenten en besturen waren in 2008/2009:

- Afspraken over leerlingenaanname;
- Voorlichting aan ouders en stimulering van ouderinitiatieven;
- Het bevorderen van contacten tussen witte en zwarte scholen;
- Verbetering van onderwijskwaliteit, aantrekkelijker maken van zwarte scholen.

In 2010 wilde FORUM nogmaals de stand van zaken laten onderzoeken in de 35 gemeenten. Ten tijde van dit onderzoek was er echter ook sprake van informatieverzameling bij gemeentefunctionarissen in het kader van evaluatieonderzoek naar de pilot-experimenten bestrijding onderwijssegregatie (uitgevoerd door Regioplan). Om dubbeling daarmee te voorkomen is besloten het tweede onderzoek uitsluitend te richten op de schoolbesturen.

Bij dit tweede onderzoek *Hoe denken schoolbesturen over segregatie in het onderwijs?* werd niet alleen expliciet ingegaan op *etnische*, maar ook op *sociaal-economische* segregatie. De meeste schoolbesturen (ongeveer 60%) vonden dat er sprake is van etnische of sociaal-economische segregatie als de school geen afspiegeling is van de buurt. Ongeveer 30% hanteerde liever een andere definitie, namelijk dat er sprake is van segregatie bij een hoge concentratie leerlingen met een bepaalde etnische of sociaal-economische achtergrond op school. Ten opzichte van het vorig onderzoek zijn de opinies op dit gebied weinig veranderd.

Verder bleek uit het tweede onderzoek dat schoolbesturen pas eigen beleid of beleid samen met anderen overwegen als ze vinden dat segregatie een probleem is en als segregatie feitelijk voorkomt bij de eigen scholen of in de eigen gemeente. Beide zijn niet vanzelfsprekend het geval. Over het algemeen bleek een ruime meerderheid van de ondervraagde besturen wel te vinden dat sociaal-economische en etnische segregatie bestreden moet worden.

In het PO kwamen bij rond de 40% van de besturen segregatievormen voor. In het VO is het beeld gedifferentieerd. Vmbo-scholen hebben, als segregatie zich voordoet, vooral te maken met (te) veel leerlingen van laag opgeleide ouders of (te) veel allochtone leerlingen. Havo/Vwo-scholen zijn juist eerder wit of te wit en hebben vaker (te) veel leerlingen van hoogopgeleide ouders.

---

¹⁰ We geven hier alleen een samenvatting van de eerdere onderzoeken die door het Kohnstamm Instituut zijn uitgevoerd. Het onderzoek bij gemeenten uit 2007 is uitgevoerd door een ander instituut en lastig samen te vatten. Dat laten we hier daarom buiten beschouwing.

In 2008 bleek dat in vergelijking met de eerdere inventarisatie door FORUM uit 2007 er in 2008 een heel lichte toename was van gemeenten waar daadwerkelijk afspraken zijn gemaakt om onderwijssegregatie tegen te gaan. Maar nog steeds was er in 2008 een grote groep gemeenten (46%) zonder dergelijke afspraken.

5 Samenvatting en conclusies

In dit onderzoek *Bestrijding van onderwijssegregatie in gemeenten* hebben we 35 gemeenten de vraag voorgelegd of ze anno 2013 beleid voeren op het gebied van onderwijssegregatie. Het ging om een herhalingsonderzoek; in 2008 en in 2007 is een dergelijk onderzoek ook gedaan, bij dezelfde gemeenten. Het doel van het onderzoek was nagaan of zich verschuivingen voordoen in het gemeentelijk beleid op dit onderwerp. De betreffende gemeenten zijn overwegend groot en middelgroot en hebben relatief grote aantallen allochtone inwoners.

In dit hoofdstuk vatten we de resultaten samen en presenteren we conclusies.

Samenvatting

Deelname aan het onderzoek

Van de 35 benaderde gemeenten hebben er 27 daadwerkelijk deelgenomen, een respons van 77%. Dat is minder dan in de onderzoeken in de eerdere jaren, toen vrijwel alle 35 gemeenten betrokken konden worden in het onderzoek. De belangrijkste reden om niet mee te doen was dat er volgens de betrokken beleidsambtenaar geen beleid (meer) is op onderwijssegregatie. De achtergrond daarvan is tweeledig: er is geen draagvlak (meer) voor of er doen zich op dit gebied geen problemen (meer) voor, aldus de betreffende ambtenaren.

Is onderwijssegregatie nog een gemeentelijk 'dossier'?

Door zeven van de 27 gemeenten die aan het onderzoek meededen is eveneens gemeld dat het onderwerp onderwijssegregatie niet (meer) speelt in de gemeente en dat er dus geen sprake (meer) is van gemeentelijk beleid op dit gebied. Samen met de 5 gemeenten voor wie dit een reden was om niet aan het onderzoek mee te doen, zijn er dus 12 gemeenten die expliciet aangeven dat het onderwerp niet (meer) op hun beleidsagenda voorkomt, direct noch indirect. Dat is 34% van het totaal.

Vindt overleg over onderwijssegregatie plaats?

Strikt genomen (voorschrift vanuit de landelijke overheid) hebben gemeenten de plicht om over het onderwerp onderwijssegregatie overleg te voeren met de schoolbesturen. Dat gebeurt in de praktijk niet altijd, in 8 van de 27 gemeenten was dat niet (meer) het geval (30%). In 2008 werd er in 20% van de gemeenten niet overlegd. Als we aannemen dat er in de niet-responderende gemeenten ook geen overleg plaatsvindt, ligt het huidige percentage gemeenten zonder overleg nog hoger, rond de 40%.

Als er wel overleg plaatsvindt, is het meestal zo dat het onderwerp wordt besproken als onderdeel van de Lokale Educatieve Agenda, het overleg dat de gemeenten en de schoolbesturen hebben over (vooral) onderwerpen uit het lokale onderwijsachterstandenbeleid.

Etnische segregatie is geen apart aandachtspunt meer

Als er sprake is van overleg over onderwijssegregatie, dan gaat het om segregatie op basis van de sociaal-economische achtergrond van de leerlingen (sociaal milieu, opleiding van de ouders) en niet (meer) om etnische segregatie. Die verschuiving was in het voorgaande onderzoek al zichtbaar, en heeft zich verder doorgezet. Slechts een enkele gemeente heeft het met de schoolbesturen nog apart over etnische segregatie.

Afspraken over aanmelding, toelating, spreiding

Het aantal gemeenten waar afspraken over aanmelding, toelating of spreiding zijn gemaakt is beperkt. Weliswaar meldt een vrij groot aantal dat ze lokale afspraken hebben over VVE (17x), maar daarmee doelt men vaak op het algemene VVE-beleid en niet speciaal op maatregelen om segregatie tegen te gaan. Een enkele maal is dit laatste wel het geval, dan geeft men aan te proberen om voorschoolse voorzieningen, vooral de aan basisscholen gekoppelde Voorscholen, te mengen naar sociale of etnische achtergrond van de kinderen. Dat betekent dat men stimuleert dat ook kinderen die niet tot de doelgroepen van het VVE-beleid horen (doelgroepkinderen zijn kinderen uit achterstandsgroepen) aan deze voorzieningen deelnemen. Of, omgekeerd, dat doelgroepkinderen vaker gaan deelnemen aan de kinderopvanginstellingen, waar tot nu toe overwegend niet-doelgroepkinderen aanwezig zijn. Gemeenten kunnen daar zelf lokaal beleid op voeren, bijvoorbeeld door VVE-voorzieningen te spreiden over zoveel mogelijk scholen en ze niet alleen te verbinden aan 'concentratie' scholen. In andere gemeenten meldt men echter dat, uit een oogpunt van efficiënte inzet van middelen, juist wel concentratie van doelgroepkinderen wordt nagestreefd en erkent men (soms) dat dit segregatie juist in de hand werkt in plaats van tegengaat. In enkele gevallen ervaart men dat ook als een dilemma. Overige afspraken/maatregelen die genoemd worden zijn het creëren van een vast aanmeldmoment (8x), het voeren van postcodebeleid (5x), afspraken over niet tussentijds aannemen van leerlingen van andere scholen (4x), het organiseren van een centraal aanmeldpunt (4x) en het voeren van een voorrangbeleid (4x). Slechts heel zelden kiest men voor maatregelen als het instellen van quota, loting, gescheiden wachtlijsten of duo-aanmelding¹¹. Hierbij moet opgemerkt worden dat afspraken over aanmeldmoment, aanmeldpunt en niet tussentijds aannemen van leerlingen niet altijd voortkomen uit de wens om scholen in etnisch of sociaal opzicht gemengder te krijgen. Het gaat dan eerder om het reguleren van de overaanmelding bij zeer populaire scholen of om het voorkomen dat ouders die ontevreden zijn over de school van hun kind te makkelijk gaan 'shoppen' bij andere scholen. Ook postcodebeleid kan dit als achtergrond hebben.

Het (willen) reguleren van leerlingstromen vanwege overaanmelding bij populaire scholen wordt een aantal malen specifiek genoemd als een kwestie die speelt bij de toelating tot het voortgezet onderwijs.

Voorlichting aan ouders

In 12 van de 27 gemeenten (44%) wordt iets gedaan aan oudervoorlichting. Soms maakt dit deel uit van het VVE-beleid, en gaat het alleen om informatieverstrekking aan ouders om hen te wijzen op het bestaan van VVE-voorzieningen en het nut van deelname daaraan. Soms gaat het alleen om voorlichting over de scholen voor voortgezet onderwijs in de gemeente, in het kader van afspraken om dat gezamenlijk te doen en al te concurrerend wervingsgedrag van individuele scholen daardoor te beperken.

Als er voorlichting wordt gegeven over het kiezen van een basisschool, dan zijn het meestal lichte vormen van informatieverstrekking. Bijvoorbeeld een brief sturen naar alle ouders met een tweejarig kind om hen te laten weten welke basisscholen er in hun omgeving zijn, of het inrichten van een website met informatie over verschillende scholen. Meer intensieve voorlichtingsacties, zoals scholentochten organiseren om ouders daadwerkelijk met verschillende scholen kennis te laten maken, zijn zeldzaam. Sommige (pilot)gemeenten hebben dat in het verleden wel gedaan, maar doen dat nu niet meer omdat die acties niet erg succesvol zijn geweest (zie ook Brink e.a., 2009). Of het wordt alleen nog gedaan als de gemeente daarvoor een specifiek verzoek ontvangt van ouders of scholen.

Wanneer men zegt aan oudervoorlichting te doen, heeft dat vooral betrekking op het onder de aandacht brengen van verschillende keuzemogelijkheden en soms op het geven van informatie over kwaliteit van scholen. Ouders informeren over het aannamebeleid van scholen komt zelden voor; dit acht men (en is feitelijk) een taak van de schoolbesturen.

Stimuleren van initiatieven van anderen

---

¹¹ Duo-aanmelding: voorrangregeling voor plaatsing van ouders die zich als duo komen aanmelden: voor één autochtoon en één allochtoon kind.

Behalve eigen beleid voeren, kunnen gemeenten ook initiatieven van anderen stimuleren of ondersteunen om segregatie tegen te gaan. Dit komt maar in weinig gemeenten voor. In 26% van de gemeenten stimuleert/faciliteert men contacten tussen scholen (zoals ontmoetingsactiviteiten van witte en zwarte scholen) en in 15% van de gemeenten stimuleert men ouderinitiatieven. Stimulans van initiatieven van scholen of schoolbesturen vindt zelden plaats.

Investerings in scholen en programma's

De helft van de gemeenten investeert in specifieke extra voorzieningen of programma's. Dit betreft vooral de Brede School, maar genoemd worden ook verlengde leertijd projecten, VVE, schakelklassen, eerste opvang voorziening, ouderprogramma's, taalbeleid, vreedzame school, schoolbibliotheek. Het gaat dus in de regel om investeringen in het kader van het onderwijsachterstandenbeleid. Verder investeert 26% van de gemeenten extra in schoolgebouwen, dit lijkt ook vooral om Brede Scholen te gaan. In 22% van de gemeenten houdt men zich bezig met instrumenten om direct de kwaliteit van scholen te beïnvloeden, het gaat dan om investeringen in leermiddelen en kwaliteit van het onderwijspersoneel. Het doel van deze investeringen is echter doorgaans niet om daarmee scholen gemengder te krijgen.

Samenwerking met andere organisaties en met ouders

Gemeenten noemen vaak veel samenwerkingspartners, maar uit de voorbeelden die ze geven, valt op te maken dat het daarbij feitelijk niet specifiek om samenwerking rond segregatiebestrijding gaat. Genoemd worden bijvoorbeeld schoolmaatschappelijk werk, hulpverleningsinstanties, samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs, bibliotheek, VVE-instellingen. Verder worden als samenwerkingspartners welzijnsorganisaties en ouderorganisaties genoemd, in ongeveer een derde van de gemeenten. Slechts zelden wordt samengewerkt met migrantenorganisaties en met volkshuisvesting. In iets meer dan de helft van de gemeenten bestaat in enigerlei vorm contact met ouders. Er leven ook wel wensen om dat verder uit te bouwen of (opnieuw) aan te gaan. De motieven daarvoor liggen echter eerder bij andere beleidsthema's (VVE, Passend Onderwijs) dan bij segregatiebestrijding. Een van de weinige voorbeelden waar dat laatste wel voorop staat is het stadsdeel Amsterdam West, waar ouders in een klankbordgroep plaatsingsbeleid zitten.

Resultaten vaststellen

Als gemeenten maatregelen nemen om segregatie tegen te gaan, worden die maatregelen over het algemeen ook wel geëvalueerd. Toch kunnen slechts tien gemeenten iets zeggen over de resultaten van hun beleid, en dan gaat het ook nog niet in alle gevallen specifiek om cijfers over samenstelling van scholen. Men weet dan bijvoorbeeld alleen iets te melden over de mate van succes van specifieke activiteiten, zoals de opkomst van ouders bij georganiseerde scholentochten.

Veranderingen sinds 2008

De meerderheid van de gemeenten zegt desgevraagd dat hun beleid veranderd is ten opzichte van het jaar 2008 (tijdstip van het vorige onderzoek bij dezelfde gemeenten). In vijf gevallen zegt men expliciet dat segregatie van de lokale beleidsagenda is verdwenen (als apart onderwerp) doordat de landelijke overheid op dit gebied ook geen specifiek beleid meer voert. Bij de andere gemeenten voert men dit niet aan als argument voor veranderingen, die zijn dan meer lokaal van aard.

Veranderingen gemeentelijk beleid sinds 2008	N	%
Gemeentelijk beleid is veranderd sinds 2008	13	46
Gemeentelijk beleid is niet veranderd	8	29
Segregatie van LEA verdween	5	18
Geen antwoord	2	7
Totaal	28	100

Voortgang van de pilots

De activiteiten die in de pilotgemeenten op gang zijn gekomen worden overwegend voortgezet. In sommige gemeenten zijn echter ook activiteiten beëindigd. Stopgezet vanuit de gemeente zijn vooral ondersteuning van ouderinitiatieven, faciliteren van ontmoeting tussen vriendschapsscholen en scholentochten voor ouders. Opgemerkt wordt soms dat deze activiteiten nog wel doorgang (kunnen) vinden, maar niet meer met (vaste) subsidie vanuit de gemeente. In slechts één pilotgemeente is ook een nieuwe activiteit opgezet.

Conclusies

Afnemende aandacht voor segregatiebestrijding bij de gemeenten

De hoofdconclusie uit dit onderzoek is dat er duidelijk sprake is van een afname van gemeentelijk beleid om onderwijssegregatie te bestrijden, sinds de vorige onderzoeken in 2007 en 2008. Dat blijkt allereerst uit de geringere respons, en wordt ook door de gemeenten die wel in het onderzoek betrokken zijn, duidelijk bevestigd. Het aandeel gemeenten dat nog overleg voert over het onderwerp met schoolbesturen is aanzienlijk verminderd.

In lijn met dit beeld neemt ook het aantal afspraken over segregatiebestrijding tussen gemeenten en schoolbesturen af en, wellicht nog belangrijker, verdwijnt de focus op het tegengaan van segregatie uit de afspraken die er nog wel zijn. Deze afspraken en maatregelen dienen vaak een ander doel: fricties in aanmelding voor scholen oplossen, voorkomen dat ouders te makkelijk van school wisselen, ouders toeleiden naar de VVE-voorzieningen, concurrentiegedrag van scholen beperken, samenwerking organiseren in het licht van Passend onderwijs, e.d.

Desegregatiebeleid krijgt verder steeds minder afzonderlijke aandacht binnen gemeenten en gaat steeds meer op (of onder) in algemener beleid, zoals onderwijsachterstandenbeleid en kwaliteitsbeleid. Eén van de factoren die daarbij een rol speelt, is dat eerdere pogingen om segregatiebeleid te voeren in de ogen van de gemeenten te weinig hebben opgeleverd. Daardoor worden accenten verschoven naar ander beleid. Een andere factor is dat in het landelijk beleid desegregatiebeleid geen aandachtspunt meer is.

De interesse in mogelijkheden om segregatie te bestrijden is niet geheel verdwenen, maar de houding is meer afwachtend geworden. Bij initiatieven van anderen of bij nieuwe inzichten over maatregelen die zouden kunnen werken, zou men wel weer actiever willen of kunnen worden, aldus de geïnterviewde beleidsambtenaren.

Officieel is het voeren van lokaal overleg over segregatie nog steeds een verplichting vanuit de nationale overheid. We hebben echter gezien dat momenteel in circa 40% van de gemeenten zulk overleg niet (meer) plaatsvindt en dat dit percentage gestegen is sinds 2008. Niet bekend is (er is in dit onderzoek niet naar gevraagd) waar het besluit om geen overleg meer te voeren is genomen: op ambtelijk niveau, in het LEA-overleg, door de wethouder of in de gemeenteraad. Voorstelbaar is dat het geen officieel politiek besluit is geweest dat gedekt is door de raad en dat het min of meer informeel van de agenda is verdwenen. Kennelijk wordt het dan vanuit de gemeenteraad ook niet meer op de agenda gehouden.

(Etnische) segregatie is 'weggedefinieerd'

Lange tijd was het onderwerp onderwijssegregatie synoniem met etnische segregatie en het bestaan van 'witte' en 'zwarte' scholen. Inmiddels spreekt nog maar een kleine minderheid van de gemeenten over etnische segregatie en is elders de terminologie verschoven naar segregatie op basis van sociaal-economische kenmerken. Tegelijkertijd wordt vaker dan voorheen door gemeentelijke ambtenaren aangegeven dat er in hun gemeente geen onderwijssegregatie bestaat. Dat is opmerkelijk, omdat er geen aanwijzingen zijn dat het verschijnsel onderwijssegregatie als zodanig is afgenomen. In 2010 meldde in ons eerdere onderzoek onder de schoolbesturen 40% van de respondenten dat er in hun bestuur sprake was van onderwijssegregatie (etnische en/of sociaal-economische segregatie). Dat waren besturen uit vrijwel alle

deelnemende gemeenten. Verder laat landelijk onderzoek van enkele jaren geleden zien dat toen ruim een derde van de scholen in de 38 grootste gemeenten in Nederland geen afspiegeling vormde van de wijk waarin ze staan. Bijna twee derde van alle leerlingen in het basisonderwijs zat op een school die qua leerlingenpopulatie een afspiegeling vormt van de wijk; dientengevolge gold dat niet voor ruim een derde van de basisschoolleerlingen. Discrepancie tussen leerlingen- en wijksamenstelling komt vaker voor bij scholen in de Randstad (Wolfgram 2009; geciteerd uit Bijl e.a., SCP, 2009). Actuelere landelijke cijfers zijn niet goed te geven, omdat in de centrale DUO-bestanden van het ministerie van OCW het gegeven etnische herkomst van leerlingen steeds minder goed te vinden is (vgl. Brink e.a., 2009). Het is echter niet waarschijnlijk dat er in korte tijd sterke veranderingen zijn geweest in samenstelling van het leerlingenpubliek van scholen.

Er zijn verschillende verklaringen mogelijk voor het feit dat gemeentelijke ambtenaren zeggen dat er in hun gemeente geen sprake is van onderwijssegregatie. Mogelijk zijn ze niet goed (meer) op de hoogte van de stand van zaken, omdat er geen gemeentelijke cijfers over verzameld worden. Het kan ook voortkomen uit het feit dat onderwijssegregatie geen onderwerp van beleid meer is en dat daardoor het beeld ontstaat dat ook het verschijnsel zelf niet (meer) aan de orde is. Een andere verklaring kan gezocht worden in de verschuiving van terminologie, van etnische segregatie naar sociaal-economische segregatie. Voor dit laatste wordt niet de etnische herkomst van leerlingen als criterium gebruikt, maar de opleiding van hun ouders. De maat die daarvoor vrijwel altijd wordt gehanteerd is de gewichtenregeling, het systeem waarmee basisscholen die veel leerlingen van laagopgeleide ouders hebben extra middelen krijgen om achterstanden te bestrijden. In de gewichtenregeling werd vroeger de etnische herkomst van leerlingen ook als criterium gehanteerd, maar tegenwoordig telt alleen het opleidingsniveau van de ouders mee. Dat heeft het aantal leerlingen met een gewicht verminderd. Verder is er sprake van een geleidelijke stijging van het opleidingsniveau van ouders, waardoor er steeds minder kinderen in de categorie 'lage opleiding ouders' (vmbo-basis/kader of lager) vallen. Ook dit heeft het aantal leerlingen met een gewicht verminderd. Door deze mechanismen lijkt het aantal 'concentratiescholen' statistisch gezien af te nemen. In werkelijkheid is de populatie van scholen echter niet veranderd, er zijn nog steeds 'te witte' en 'te zwarte' scholen en er zijn nog steeds scholen met vooral leerlingen uit achterstandsgroepen. De verschuiving in criteria voor het vaststellen van segregatie maakt dat echter minder zichtbaar.

Voorts zou een rol kunnen spelen dat er in het lokale beleid grotere voorzichtigheid is ontstaan in het spreken over segregatie met een etnische component, omdat dat politiek gezien gevoelig ligt. Beleid dat bedoeld is om specifiek de positie van allochtone leerlingen te versterken staat tegenwoordig al gauw onder de verdenking van 'te veel pamperen'. Liever kiest men dan een insteek met neutralere, wat vagere en meer positief klinkende termen. Zo is op veel plaatsen de term 'achterstandenbestrijding' ook al vervangen door 'talentontwikkeling'.

Tot slot is denkbaar dat de aandacht voor bestrijding van etnische segregatie is afgenomen omdat er geen duidelijke wetenschappelijke evidentie is dat leerlingen op 'zwarte' concentratiescholen daarvan nadelige effecten ondervinden op hun prestatieniveau. Zulke effecten worden in onderzoek soms wel, soms niet gevonden, maar ook als ze wel worden gevonden zijn ze maar (heel) klein. De winst van menging is daardoor moeilijk over het voetlicht te brengen; de voordelen lijken vooral op het sociale en maatschappelijke vlak te liggen. Opmerkelijk is dat in één van de buurlanden van Nederland, Vlaanderen, nog wel een actief desegregatiebeleid wordt gevoerd, met aandacht voor etnische segregatie¹². Daar lijkt ook de wetenschappelijke aandacht voor mogelijk negatieve effecten van concentratiescholen nog wat sterker te zijn dan in Nederland.

De rolverdeling met de schoolbesturen

Om desegregatiebeleid te kunnen voeren, hebben gemeenten de samenwerking met de schoolbesturen nodig. De indruk uit de gehouden interviews is dat gemeenten die samenwerking niet actief (meer) zoeken en dat men zich liever richt op de beleidsterreinen waar men eigen regie kan voeren. Dat betreft dan vooral het VVE-beleid, het Brede Schoolbeleid en

---

¹² Ontleend aan een presentatie op de Onderwijsresearchdagen 2013 in Brussel over Tien jaar Gelijke Onderwijskansen Beleid in Vlaanderen.

het schakelklassenbeleid. De gemeenten willen zich niet bemoeien met het aanname- en plaatsingsbeleid van schoolbesturen, noch met het beleid van besturen als het gaat om fusies, sluiting of verplaatsing van scholen.

Dilemma's in het VVE-beleid

Eén van de weinige mogelijkheden die de gemeente zelf heeft om leerlingstromen te beïnvloeden, is het plaatsen van jonge kinderen in VVE-voorzieningen en de verdeling van die voorzieningen over scholen en wijken. In sommige gemeenten probeert men langs deze weg te bevorderen dat jonge kinderen in sociaal en etnische gemengde groepen terechtkomen en niet al op die leeftijd in 'witte' of 'zwarte' voorzieningen gaan deelnemen. Die keuze brengt echter ook nadelen met zich mee, zoals minder efficiënte inzet van middelen en deskundigheid en ingewikkelder organisaties. Op andere plaatsen kiest men daar dus, al dan niet welbewust, niet voor en accepteert men dat het VVE-beleid feitelijk segregatie versterkt in plaats van tegengaat.

Literatuur

Adviesraad Diversiteit en Integratie Amsterdam (2009). *Vrijheid van onderwijs: meer mengen, meer keus!* Amsterdam: Gemeente

Bijl, R., Boelhouwer, J., Pommer, E., & Schyns, P. (2009). *De sociale staat van Nederland 2009*. Den Haag: SCP

Brink, M., Bergen C.T.A. van (2012) *Tegengaan segregatie in het basisonderwijs: monitoring van de OCW-pilots. Eindrapport*. Amsterdam Regioplan

Brink, M., Leenen, H. van & Bergen, K. van (2009) *Tegengaan segregatie in het basisonderwijs: Monitoring van de OCW-pilots. Eindverslag nulmeting*. Amsterdam: Regioplan.

Gemeenten in actie tegen segregatie in het basisonderwijs. Een inventarisatie bij de G31 en vier andere gemeenten. FORUM, maart 2007.

Ledoux, G., Felix, C., & Elshof, D. (2009) *Bestrijding van segregatie in het onderwijs in gemeenten – Verkenning van lokaal beleid anno 2008-*. Utrecht: FORUM.

Ledoux, G. & Felix, C., (2011) *Hoe denken schoolbesturen over segregatie in het onderwijs?* Utrecht: FORUM.

Tweede Kamer (2008). *Beleidsbrief aan de Tweede Kamer inzake Tegengaan van segregatie in het basisonderwijs*, kenmerk PO/ZO/2008/5688.

Tweede Kamer (2009) *Brief van de Staatsecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, vergaderjaar 2008-2009 31 293 en 31 289, nr. 53*.

Wolfgram, P. (2009). *Leerlingen, basisscholen en hun buurt. Een onderzoek naar de samenstelling van schoolpopulaties en buurtpopulaties*. Amsterdam: Kenniscentrum Gemengde Scholen.

